

VILNIAUS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS FAKULTETAS
EKONOMINĖS POLITIKOS KATEDRA

GABRIELĖ NEKROŠIŪTĖ

IV kursas, ekonomika, viešojo sektoriaus ekonomika

BAIGIAMASIS BAKALAURO DARBAS

***DE MINIMIS* PARAMOS REIKŠMĖ VALSTYBĖS PAGALBOS
KONTEKSTE**

Leidžiama ginti _____
(parašas)

Studentas _____
(parašas)

Katedros vedėjas: prof. dr. Algirdas Miškinis

Darbo vadovė: dokt. Laura Girlevičienė

(parašas)

Darbo įteikimo data: _____

Registracijos Nr.: _____

Darbas įvertintas: _____

(data, įvertinimo balas, komisijos pirmininko parašas)

Vilnius, 2016

Turinys

IVADAS.....	4
1. VYRIAUSYBĖS KIŠIMASIS Į RINKĄ: PAGALBA VERSLUI.....	6
1.1. Skirtingi požiūriai į valstybinį reguliavimą: intervencionizmas ir liberalizmas	6
1.2. Konkurencijos politikos ypatumai	8
1.2.1. Konkurencijos samprata ir nauda	8
1.2.2. Konkurencijos politikos įgyvendinimas ES šalyse ir Lietuvoje.....	10
1.3. Valstybės pagalbos koncepcija, rūšys ir ypatumai.....	11
1.4. <i>De minimis</i> pagalbos ypatumai	15
2. VALSTYBĖS PAGALBOS ANALIZĖ LIETUVOJE IR EUROPOS SĄJUNGOJE.....	18
2.1. Valstybės pagalbos taikymo sritys ir išlaidų pasiskirstymas ES šalyse	18
2.2. Valstybės teikiamos paramos priemonės ir jų taikymo tendencijos ES šalyse ir Lietuvoje	19
2.3. Valstybės paramos ir BVP santykis Europos Sąjungos šalyse	21
2.4. Valstybės pagalbos poveikis ekonominiams šalies ir regiono rodikliams	23
2.4.1. Nacionalinės valstybės paramos efektyvumo tyrimai	24
2.4.2. Regioninės pagalbos efektyvumo tyrimai	25
3. <i>DE MINIMIS</i> PAGALBOS TEIKIMO YPATUMAI LIETUVOJE IR PRIEMONIŲ ĮGYVENDINIMO ANALIZĖ	27
3.1. <i>De minimis</i> pagalbą reglamentuojančių teisės aktų palyginimas	27
3.2. 2000–2014 metų <i>de minimis</i> pagalbos reikšmės nacionalinės paramos atžvilgiu kitimas.....	29
3.3. <i>De minimis</i> pagalbos priemonių įgyvendinimo vertinimas.....	33
3.3.1. Tyrimo metodologija.....	34
3.3.2. „Naujos galimybės“ priemonės įtaka smulkaus verslo produktyvumui.....	36
3.3.3. <i>De minimis</i> paramos darbo vietoms kurti ir užimtumo ryšys Lietuvoje	38
3.3.4. <i>De minimis</i> pagalba žmogiškiesiems ištekliams ir darbo našumas Lietuvoje.....	40
IŠVADOS.....	42
PASIŪLYMAI	44
SUMMARY	45
LITERATŪROS ŠALTINIAI.....	46
PRIEDAI	50

LENTELIŲ SĄRAŠAS

- 1 lentelė. Horizontalios, regioninės ir sektorinės pagalbų privalumai ir trūkumai
- 2 lentelė. 2001, 2006 ir 2013 m. *de minimis* pagalbą reglamentuojančių teisės aktų palyginimas
- 3 lentelė. Priklausomybės tarp „Naujos galimybės“ paramos sumos ir verslo pardavimo pajamų skaičiavimo rezultatai
- 4 lentelė. Įgyvendintų VUI projektų ir sukurtų darbo vietų skaičius
- 5 lentelė. Priklausomybės tarp VUI projektų sumos ir užimtumo lygio Lietuvoje skaičiavimo rezultatai
- 6 lentelė. Priklausomybės tarp paramos žmogiškiesiems ištekliams sumos ir darbo našumo Lietuvoje skaičiavimo rezultatai

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

- 1 paveikslas. Konkurencingos rinkos pranašumai
- 2 paveikslas. Valstybės paramos klasifikacija
- 3 paveikslas. Koreliacijos koeficiento reikšmių skalė

DIAGRAMŲ SĄRAŠAS

- 1 diagrama. 2000–2014 m. valstybės pagalbos pasiskirstymas ES valstybėse ir Lietuvoje pagal paramos rūšį
- 2 diagrama. 2000–2014 m. išlaidų valstybės pagalbai pasiskirstymas ES valstybėse pagal paramos priemones
- 3 diagrama. 2000–2014 m. valstybės pagalbos ir BVP santykis ES šalyse
- 4 diagrama. 2000–2014 m. nereikšmingos pagalbos ir BVP santykis ES šalyse
- 5 diagrama. 2000–2014 m. *de minimis* ir nacionalinės pagalbos apimtys Lietuvoje
- 6 diagrama. 2009–2014 m. „Naujos galimybės“ priemonės įgyvendinimui skirtos lėšos

IVADAS

Temos aktualumas: Valstybės kišimasis į rinkos procesus įgauna vis didesnę reikšmę. Nors manoma, kad rinka tam tikromis sąlygomis gali veikti nereguliuojama valstybės, tačiau dažnai valstybės intervencijos priemonės stabilizuoja šalies ekonominę situaciją. Viena iš Vyriausybės intervencijos priemonių – valstybės pagalba verslo subjektams, kuria siekiama skatinti šalies ekonominį išsivystymą ir verslo plėtrą. Dažna kliūtis, su kuria susiduria verslo įmonės – ribotos finansinės galimybės ir norint išspręsti tai, ieškoma finansavimo ir paramos būdų. Privatūs subjektai norėdami išnaudoti savo potencialą, realizuoti vykdomą veiklą turi turėti prieigą prie įvairių išorinių finansavimo šaltinių (Kohlmann, 2012).

Lietuvai įstojus į ES atsivėrė daugybė naujų finansavimo ir kitų pagalbos verslui būdų, tad šiuo metu paramos rūšių ir formų pasirinkimas Lietuvoje yra platus, pavyzdžiui, finansinių institucijų teikiamos paskolos verslui, valstybės paramos programos, ES struktūriniai fondų lėšos ir kiti finansavimo šaltiniai. Nepaisant to, kad bankai yra pagrindiniai verslo įmonių finansuotojai, tačiau pastaruoju metu svarbi ir vis plačiau naudojama yra valstybės parama verslui, kuri yra vertinama skirtingai. Teikiant paramą verslo subjektams labiausiai baiminamasi, kad tai neigiamai paveiks konkurenciją ir sustabdys ūkio subjektų plėtrą (Ginevičius, Podvezko, Bruzge, 2008). Pastaruoju metu ES šalyse ir Lietuvoje vis plačiau naudojama pagalbos verslui rūšis – *de minimis* parama, kurios pagrindinė sąlyga – teikti ribotą pinigų sumą, kuri nekelia grėsmės konkurencijai tarp įmonių ir prekybai tarp užsienio šalių. Šia pagalba siekiama nežymiai finansuoti verslo subjektus taip, kad jie patirtų naudą, tačiau neįgytų didelio pranašumo prieš konkurentus. *De minimis* parama kitaip dar vadinama nereikšminga arba minimalia pagalba verslui. Nereikšminga parama įgauna vis didesnę reikšmę prisidedant prie valstybės gerovės kūrimo, ūkio problemų sprendimo ir ji teikiama vis daugiau verslo įmonių, tačiau literatūros šaltiniuose ši paramos rūšis yra mažai nagrinėta. Dėl šios priežasties yra svarbu įvertinti šios pagalbos rūšies teikimo ypatumus, priemones, įvertinti reikšmę Lietuvoje ir ištirti tų priemonių poveikį bendriems šalies ekonominiams rodikliams. Darbe tiriamas laikotarpis nuo 2000 iki 2014 metų, tad šiuo metu galima pastebėti du reikšmingus įvykius: 2004 m. Lietuvos įstojimą į Europos Sąjungą ir 2008 m. kilusią ekonominę krizę, todėl atsižvelgiant į šiuos įvykius, galima analizuoti valstybės paramos teikimą, lemiamą įvairių veiksnių.

Tyrimo objektas – *de minimis* paramos vaidmuo valstybės pagalbos kontekste.

Darbo tikslas – palyginus valstybės paramos teikimo tendencijas ir apimtis Lietuvoje bei kitose ES valstybėse įvertinti *de minimis* pagalbos reikšmę Lietuvos ekonomikai.

Darbo uždaviniai:

1. Nustatyti valstybės pagalbos teikimo paskirtį ir poreikį verslo subjektams.
2. Palyginti Lietuvoje ir ES šalyse taikomų valstybės pagalbos rūšių ir priemonių tendencijas.
3. Išnagrinėjus kitų autorių atliktus tyrimus apie valstybės paramą, įvertinti jos poveikį šalies ekonomikai.
4. Išanalizavus valstybės pagalbos ir *de minimis* paramos Lietuvoje kitimą 2000–2014 metais, identifikuoti tai lėmusias priežastis.
5. Įvertinti nereikšmingos pagalbos priemonių įgyvendinimą ir jų poveikį Lietuvos ekonominiams rodikliams.

Tyrimo metodai:

1. Mokslinės literatūros analizė. Išanalizuoti Lietuvos ir užsienio autorių straipsniai, žurnalai, knygos, informacija internetiniuose Europos Komisijos, Konkurencijos tarybos, Darbo biržos ir kituose tinklapiuose.
2. Lyginamoji analizė. Darbe pateikiamas Lietuvos ir kitų ES valstybių paramos verslui teikimo palyginimas analizuojant paramos pagal rūšis ir priemones apimtis bei nacionalinės pagalbos dalį nuo BVP.
3. Statistinė analizė ir interpretavimas. Išnagrinėti statistiniai duomenys iš Statistikos departamento, Europos Komisijos tinklalapio, statistikos duomenų bazės „Eurostat“, išorinės ir vidinės Konkurencijos tarybos duomenų bazės.
4. Koreliacinė – regresinė analizė. Darbe atlikta koreliacinė analizė tam, kad būtų įvertintas ryšys tarp *de minimis* paramos ir valstybės ekonominių rodiklių. Tyrime vertinamas 2009–2014 m. laikotarpis, o išvados daromos apskaičiavus koreliacijos koeficientą ir suformavus tiesinės regresijos lygtis. Šių rezultatų tikslumas įvertinamas skaičiuojant paklaidas.

Darbo struktūra: darbą sudaro turinys, įvadas, trys pagrindinės dalies skyriai, išvados, pasiūlymai, santrauka anglų kalba, literatūros sąrašas ir priedai. Pirmajame skyriuje analizuojami įvairių mokslininkų skirtingi požiūriai į valstybės intervenciją, įvertinama konkurencijos politikos reikšmė ir valstybės pagalbos paskirtis, paramų rūšys ir jų pagrindiniai požymiai. Antrajame skyriuje pateikiamas Lietuvos ir ES šalių paramos verslui teikimo palyginimas. Valstybės parama vertinama trimis aspektais: pagalbos paskirstymas pagal rūšį, paramos skyrimas pagal priemonę ir valstybės paramos santykis nuo BVP. Taip pat šiame skyriuje analizuojami atlikti tyrimai, susiję su valstybės pagalbos teikimo apimtimis ir poveikiu ekonominiams rodikliams. Trečiajame skyriuje įvertinami nereikšmingą pagalbą reglamentuojančių teisės aktų pokyčiai ir jų įtaka verslui, taip pat atskleidžiami nacionalinės ir *de minimis* pagalbos kitimai bei reikšmė nacionalinės valstybės paramos atžvilgiu. Šiame skyriuje analizuojamas minimalios pagalbos priemonių ryšys su Lietuvos ekonominiais rodikliais: verslo subjektų apyvartumu, užimtumo lygiu ir darbo našumu šalyje.

1. VYRIAUSYBĖS KIŠIMASIS Į RINKĄ: PAGALBA VERSLUI

Vienas iš pagrindinių ES valstybių politinių tikslų – užtikrinti ekonomikos stabilumą ir plėtrą bei sudaryti palankias konkurencines sąlygas verslo vystymuisi. Valdžios priimami sprendimai daro didelę įtaką įvairiems rinkos procesams, tad vertinant Vyriausybės reguliavimą ekonominiuose ir verslo procesuose, pirmiausiai derėtų įvardinti svarbias intervencionizmo ir liberalizmo sąvokas, įvertinti istorinius įvykius, lėmusius šias idėjas ir kontraversišką mokslininkų požiūrį į Vyriausybės intervenciją. Derėtų paminėti, kad valstybė rinkoje dalyvauja įvairiais būdais, ir vienas iš jų – pagalbos teikimas verslo subjektams. Taip siekiama paremti tas įmones, kurioms ši parama yra reikalinga ir prisidėti prie ekonominės gerovės kūrimo šalyje. Šiame skyriuje taip pat atskleidžiamos valstybės pagalbos rūšys ir joms būdingi ypatumai.

1.1. Skirtingi požiūriai į valstybinį reguliavimą: intervencionizmas ir liberalizmas

Intervencionizmas – ekonominės politikos kryptis, kai valstybė specialiomis ekonominėmis priemonėmis kišasi į nacionalinių pajamų kūrimą, skirstymą ir naudojimą (Bendorienė ir kt., 2004). Valstybės ekonominio reguliavimo idėja išplito XX a. 4 dešimtmetyje, Didžiosios Depresijos metu. Ši krizė buvo apėmusi visas ūkio šakas bei didžiąją dalį pasaulio valstybių. Didžiąją depresiją padėjo spręsti 1933 m. JAV prezidento F. Ruzvelto įvesta reformų programa – „Naujasis kursas“, kurios pagrindinis tikslas buvo sustabdyti ekonominį nuosmukį remiantis valstybės intervencijos idėja. Ši programa įtvirtino valstybės vaidmenį ekonomikoje. Vyriausybės priimti sprendimai lėmė griežtą valstybinių bankų kontrolę, kuri užkirto kelią bankrotams, taip pat buvo nustatytos sąžiningos konkurencijos taisyklės prekybos ir pramonės srityse, ir priimti įstatymai susiję su darbo santykiais, minimaliu atlyginimu bei darbo trukmės ribojimu (Robbins, Weidenbaum, 2009).

Šios krizės laikotarpiu išryškėjo valstybės kišimosi į ekonomiką būtinybė ir teigiamas poveikis švelninant Didžiosios Depresijos sukeltus padarinius, tačiau net ir tuo metu ekonomistų požiūris į valstybinį reguliavimą buvo skirtingas. Mokslininkai pasidalijo į dvi skirtingų požiūrių grupes: Vyriausybės intervencijos ir laisvosios rinkos šalininkus. Pastarieji teigė, kad ekonominė krizė kilo dėl per didelio valstybės kišimosi į ekonomiką, o intervencionizmo šalininkai pasisakė už tai, kad vienintelis būdas sušvelninti krizės sukeltus padarinius ir sumažinti ekonominio nuosmukio išplitimą - tai valstybės politikos priemonių taikymas. Taigi, šie du skirtingi požiūriai atsispindi ir šių laikų ekonomistų darbuose.

Pirmasis požiūris: *parama verslo įmonėms nėra naudinga, nes vyriausybės kišimasis į rinką pažeidžia įprastą rinkos funkcionavimą.* Šį požiūrį galima įžvelgti jau XVIII a. A. Smith darbuose.

Veikale „Tautų turtas“ yra atskleidžiama, kad Vyriausybei nereikia kištis į ūkio valdymą, nes pagrindinė valstybės įstaigų paskirtis – užtikrinti sklandų laisvosios rinkos veikimą. A. Smith teigė, kad visuomenės gerovė egzistuos tada, kai gamintojai galės laisvai siekti pelno, o valstybė nereguliuos rinkos procesų (Smith, 2013). Autorius pasisakė už laisvąją prekybą ir paklausos – pasiūlos dėsnį reguliuojamą rinką bei smerkė valstybės kontroliavimą, ypač tuo atveju, jei pranašumą įgyja tam tikri ekonomikos sektoriai, visuomenės sluoksniai ar gyventojų grupės (Indriūnas, Siaurukas, 2006).

Šį požiūrį savo darbuose analizuoja ekonomistai: J. Čičinskas, D. Klimašauskienė, D. Rodrik ir kiti. Pasak D. Klimašauskienės (2007), ekonomikos efektyvumas ir vartotojų gerovės didėjimas pasiekiamas tada, kai rinkos dalyviai konkuruoja laisvai, jiems nesudaroma kliūčių konkuruoti. Čia tiktų paminėti ir J. Čičinsko kritišką nuomonę apie valstybės kišimąsi į verslą. Autorius teigia, kad politiniai sprendimai Lietuvoje nėra efektyvūs, ir verslo srityje privalo būti kuo daugiau laisvosios konkurencijos, o valstybės reguliavimo srityje – kuo daugiau skaidrumo. J. Čičinskas knygoje „Lietuvos ūkis kelyje į rytdieną“ valstybės kišimąsi į verslo sritį įvardija kaip „matomos rankos“ procesą, tokiu būdu kritikuodamas valstybės reguliavimą ir kišimąsi į konkurencinę verslo aplinką (Čičinskas, 2009). Tarp liberalizmo šalininkų reikėtų išskirti ir dar vieną ekonomistą – D. Rodrik, kuris taip pat pasisako prieš valstybės intervenciją ir teigia, kad tai sudaro sąlygas korupcijai. Anot D. Rodrik (2008), jei valstybė teikia paramą verslui, tada verslininkai yra labiau suinteresuoti į paramos gavimo procesą, o ne į idėjas ar sprendimus, kaip būtų galima pagerinti įmonės būklę, kaštų sumažinimą ir konkurencingumą. Taigi, remiantis įvairių mokslininkų darbais, galima teigti, kad liberalizmo šalininkai pasisako už laisvosios rinkos idėją, t.y., kai rinka yra reguliuojama paklausos ir pasiūlos dėsniais, o jos dalyviai konkuruoja laisvai, be valstybės reguliavimo. Šie mokslininkai teigė, kad Vyriausybės kišimasis į verslo procesus nėra naudingas verslo subjektams ir jų konkurencingumui.

Egzistuoja ir kitas požiūris į valstybės reguliavimą: *Vyriausybės įgyvendinama verslo paramos politika padeda išspręsti šalyje kilusias ekonomines ir socialines problemas*. Šį požiūrį savo darbuose išreiškia tokie mokslininkai kaip, T. Skocpol, K. Finegold ir I. Bremmer. Šie autoriai nagrinėjo vyriausybės intervencijos naudą ir svarbą ekonominiams procesams. T. Skocpol ir K. Finegold gilinosi į Didžiosios depresijos metu vykdomas valstybės kišimosi į ūkio procesus priemones. Pasak autorių, „Naujasis kursas“ – tai efektyvi programa, kurią įgyvendinant vyriausybės institucijos veikė labai organizuotai, o valstybės intervencija į ekonomiką buvo tinkamiausias būdas sustabdyti Didžiosios Depresijos padarinius (Skocpol, Finegold, 1982).

2008 m. prasidėjusi Pasaulinė ekonominė krizė sukėlė daug diskusijų dėl valstybės kišimosi į ekonominius procesus, nes krizės metu nepavyko sukurti stabilios rinkos modelio ir tam reikėjo griežtesnio valstybinio reguliavimo. Valstybės kišimosi poreikį Pasaulinės ekonominės krizės metu

analizavo mokslininkas I. Bremmer. Autorius, vertindamas 2008 m. kilusios ekonominės krizės priežastis ir pasekmes, atkreipė dėmesį į tai, kad krizė kilo dėl to, jog investuotojai ir verslo bendrovės, siekdami didesnio pelno, įvertino tik dabartines rizikas, tačiau neatsižvelgė į ilgą laikotarpį kylančias grėsmes verslui. Pasak I. Bremmer (2010) ribota valstybės intervencija krizių metu yra būtina ir tai apsaugo rinką nuo įvairių rizikų, sumažina ekonominius svyravimus ir užtikrina stabilumą.

Taigi, palyginus intervencionizmo ir laisvosios rinkos šalininkų požiūrius į valstybinį reguliavimą, galima teigti, kad esminis skirtumas tarp šių teorijų – skirtingas Vyriausybės kišimosi į rinką vertinimas. Intervencionizmo šalininkai teigia, kad valstybės reguliavimas yra būtinas, nes veikiamo išorės veiksnių rinka negalės ilgai egzistuoti, o liberalizmo atstovai pasisako prieš valstybės kišimąsi į rinkos mechanizmą. Nors šių ekonomikos teorijų požiūriai yra priešiški, tačiau mokslininkai sutaria dėl to, kad norint siekti stabilumo ir efektyvaus rinkos veikimo šalyje, svarbu užtikrinti verslo vystymąsi ir konkurencingumą.

1.2. Konkurencijos politikos ypatumai

Valstybės intervencijos ir konkurencijos sąvokos tarpusavyje glaudžiai susijusios. Vyriausybės priimami sprendimai lemiantys rinkos sąlygų pasikeitimą negali daryti poveikio konkurencijai tarp verslo subjektų. ES veikia įvairiose politikos srityse, tačiau viena svarbiausių verslo atžvilgiu – tai konkurencijos politika, kuria siekiama užtikrinti vienodas sąlygas įmonėms sąžiningai konkuruoti rinkoje. Taigi, šio skyriaus tikslas – išskirti konkurencinės verslo aplinkos privalumus, įvertinti konkurencijos politikos įgyvendinimą Europos Sąjungos šalyse ir kaip ji yra vykdoma Lietuvoje.

1.2.1. Konkurencijos samprata ir nauda

Konkurencija ekonomikoje suprantama kaip varžybos, kurių metu verslo subjektai riboja vienas kito galimybes dominuoti ir skatina vartotojams reikalingų prekių bei paslaugų gamybą ir siekį didinti jos efektyvumą¹. Konkurencingumo sąvoka siejama su įmonės sėkme ir ilgalaikiu gyvavimu rinkoje.

Ekonomikos teorija nagrinėja konkurenciją ir jos reikšmę rinkai jau daugiau kaip du šimtmečius. Pasak D. Klimašauskienės (2007), rinkos ekonomika gerai veikia tiek, kiek joje yra konkurencijos. Konkurencijos svarba ekonomikai išryškėjo XIX - XX amžiuje JAV, tačiau Europoje konkurencijos politikos reikšmė atsispindėjo kiek vėliau - po Antrojo Pasaulinio karo, kai

¹ Visuotinė lietuvių enciklopedija (2006). T. X Khmerai-Krelle. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

buvo ieškoma būdų, kaip išspręsti karo padarinių ir tolesnės ekonominės plėtros problemas. 1957 m. Romos sutartyje buvo išdėstyti įvairūs bendrosios Europos šalių rinkos principai, tarp jų ir konkurencijos politikos principas, kuriame atskleidžiama konkurencijos svarba Europos valstybėms. Šioje sutartyje konkurencijos politika laikoma būtinu naujos struktūros elementu, tad dėl šios priežasties buvo nustatytos konkurencijos taisyklės, kurios padėtų užtikrinti, kad Europos šalyse konkurencija nebūtų iškraipyta ir vartotojai galėtų patirti laisvosios rinkos teikiamą naudą². Kiekvienos šalies tikslas – išlaikyti konkurencingą aplinką, kuri turi teigiamą poveikį ir vartotojams, ir šalies ūkiui (1 pav.).

1 pav. **Konkurencingos rinkos pranašumai**

(šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Europos Komisijos duomenimis)

Paveiksle pateikti pagrindiniai konkurencingos rinkos pranašumai. Vienas iš privalumų vartotojams – tai mažesnės kainos. Kuo didesnė konkurencija tarp verslo subjektų šalyje, tuo kainos yra žemesnės. Taip yra todėl, kad įmonės, norėdamos užimti didesnę rinkos dalį, nustato mažesnę kainą ir tokiu būdu pritraukia daugiau vartotojų. Kitas konkurencingos rinkos pranašumas – geresnė kokybė. Norėdami įgyti pranašumą prieš konkurentus, verslo subjektai gerina parduodamų prekių ar teikiamų paslaugų kokybę, pavyzdžiui, gamindami patvaresnius produktus, investuodami į naujas technologijas, mokslinius tyrimus ar tobulindami klientų aptarnavimo sritį. Didesnė ir įvairesnė produktų ir paslaugų pasiūla vartotojams – taip pat konkurencingos rinkos bruožas. Gamintojai ir paslaugų tiekėjai, norėdami išsiskirti, kuria įvairius produktus tam, kad pirkėjai galėtų rinktis jiems tinkamiausią prekės kokybės ir kainos santykį. ES konkurencija yra svarbi ir dėl to, kad

² Europos Komisija. Konkurencija. (2014) Prieiga per internetą http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/lt/competition_lt.pdf

įgyvendinant konkurencijos politiką, ES šalims tampa lengviau varžytis pasaulinėse rinkose: konkuruodamos tarpusavyje ES valstybės tampa stipresnės ir taip įgyja pranašumą konkuruojant ir su kitomis ekonomiškai stipriomis šalimis, tokiomis kaip JAV, Japonija³. Taigi, įvertinus konkurencingos rinkos privalumus, galima daryti išvadą, kad kiekvienos valstybės tikslas – užtikrinti, kad verslo aplinka šalyje išliktų konkurencinga, veiktų darniai bei teiktų naudą vartotojams, valstybei ir viso ES regiono plėtrai.

1.2.2. Konkurencijos politikos įgyvendinimas ES šalyse ir Lietuvoje

Siekdama išvengti konkurencijos iškraipymo, šalies valdžia nustato taisykles, kurios nurodo tinkamą verslo subjektų elgseną rinkoje. Verslo subjektai, konkuruodami rinkoje, remiasi taisyklėmis, kurios draudžia monopolizuoti rinkas, sudarinėti susitarimus, kurie ribotų konkurenciją ar įvairiais būdais piktnaudžiauti rinkoje turint didelę rinkos galią. Konkurenciją prižiūrinčios institucijos kontroliuoja, kad verslo įmonės tinkamai laikytųsi šios politikos taisyklių (Stanikūnas, 2009).

Europos Sąjungoje pagrindinį konkurencijos politikos įgyvendinimo vaidmenį atlieka Europos Komisija, kuri imasi iniciatyvos kuriant taisykles ir įstatymus. Taip pat ši institucija kartu su ES narėmis nuolat kontroliuoja šalyse teikiamų verslui paramų sistemas, tvirtina valstybės pagalbos projektus ir siūlo naujas priemones, kurios skatintų bendrosios rinkos plėtrą ir sklandų konkurencingos rinkos veikimą (Nello, 2011).

Lietuvoje konkurencijos politika yra įgyvendinama remiantis ES reglamentais. 2004 m., Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, LR Konkurencijos įstatymas buvo suderintas su ES konkurencijos politiką reglamentuojančiais teisės aktais. Šio teisės akto tikslas – saugoti sąžiningos konkurencijos laisvę Lietuvos Respublikoje⁴. Anot R. Stanikūno (2009), Lietuvoje konkurencijos politiką įgyvendina LR Seimas, kuris kontroliuoja Konkurencijos įstatymo funkcionavimą, Vyriausybė, kuri teikia Seimui įstatymo pataisas, teismai, kuriuose nagrinėjami ginčai, susiję su šio įstatymo pažeidimais, ir LR Konkurencijos Taryba, kuri yra įpareigota vykdyti konkurencijos politiką Lietuvoje. Reikėtų paminėti, kad Lietuvai įstojus į ES, Konkurencijos Taryba tapo ES konkurencijos institucijų tinklo dalyve ir tapo atsakinga už Europos Konkurencijos įstatymo priežiūrą. Taigi, konkurencijos politika – sistema, kurioje sąveikauja Vyriausybė, įstatymų leidėjai,

³ Europos Komisija. Konkurencija. (2014). Prieiga per internetą http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/lt/competition_lt.pdf

⁴ Lietuvos Respublikos Konkurencijos įstatymo pakeitimo įstatymas. Nr. XI-1937. Prieiga per internetą <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?a=421104&b=> (žiūrėta 2016 m. vasario 11 d.).

teismai ir kitos konkurenciją prižiūrinčios institucijos bei su konkurencijos politika susiję įstatymai (Stanikūnas, 2009).

Kaip ir minėta anksčiau, konkurencijos politikos esmė – išlaikyti tinkamą rinkos funkcionavimą, sudarant įmonėms vienodas sąlygas sąžiningai konkuruoti (Nello, 2011). Įvairūs verslo subjektų tarpusavio susitarimai ar bendri veiksmai, valstybinio sektoriaus institucijų pagalba verslo subjektams, sudaro nevienodas sąlygas visiems rinkos dalyviams ir dažnai atvejais neigiamai paveikia konkurencinę aplinką. Konkurencijos politikos įgyvendinimas apima keturias pagrindines sritis:

- kartelių, įmonių susitarimų kontrolę ir antimonopolinių priemonių įgyvendinimą;
- verslo subjektų susijungimų kontrolę;
- įmonių piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi rinkoje ribojimą;
- valstybės pagalbos kontrolę⁵.

Derėtų atkreipti dėmesį į vieną iš konkurencijos politikos sričių – valstybės pagalbos kontrolę. Įvertinti, ar valstybės parama neiškreips konkurencingos rinkos ir nepaveiks prekybos tarp šalių, yra sudėtinga, tad Europos Komisija, prieš patvirtindama pagalbos teikimo priemones, turi remtis teisės aktais ir nustatyti, ar šią pagalbą teikti leidžiama ar priešingai, draudžiama. Taigi, valstybės pagalba kasmet įgauna vis didesnę reikšmę prisidedant prie ekonominio vystymosi šalyje, todėl ir konkurencijos politikos įgyvendinimas atlieka svarbų vaidmenį kiekvienos valstybės valdyme.

1.3. Valstybės pagalbos koncepcija, rūšys ir ypatumai

ES įstatymai valstybės pagalbą apibrėžia kaip bet kokia forma suteiktą išskirtinę ekonominę naudą, kurią skiria valstybinės institucijos verslo subjektams⁶. Valstybės pagalbos poreikis Europoje ypatingai išryškėjo 2008 m., kai kilo pasaulio ekonominė krizė. Tuo laikotarpiu ES valstybėms reikėjo koordinuotos ir tikslingos finansinės paramos (Tunali, Fidrmuc, 2015). ES valstybės yra labai priklausomos viena nuo kitos: jeigu finansiniai sunkumai kyla vienoje ES šalyje, jie gali daryti didelį poveikį visam ES ekonominiam stabilumui⁷. Teikiant valstybės pagalbą sprendžiamos įvairios su ekonominiais, socialiniais bei demografiniais procesais susijusios problemos. Verslo subjektai skatina užimtumą šalyje, mažina socialinius – ekonominius skirtumus ir kuria pridėtinę vertę, tad dėl šių priežasčių kiekviena valstybė turi užtikrinti, kad privataus sektoriaus subjektai turėtų galimybes gauti finansavimą savo veiklai vykdyti. Pasak amerikiečių

⁵ *EU Competition Policy: Key to a Fair Single Market* (2014). Prieiga per internetą <https://epthinktank.eu/2014/06/09/eu-competition-policy-key-to-a-fair-single-market/>

⁶ Commission regulation No. 1407/2013. Prieiga per internetą http://ec.europa.eu/competition/state_aid/legislation/de_minimis_regulation_en.pdf

⁷ *Finansinė parama ES valstybėms narėms* (2016). Prieiga per internetą http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/lt/displayFtu.html?ftuId=FTU_4.2.3.html

mokslininko N. Kohlmann (2012), mažos įmonės atlieka labai svarbų vaidmenį šalies ūkiui, todėl šiai įmonių grupei privalo būti skiriamas didelis dėmesys.

Pagrindinis valstybės paramos tikslas – didinti produktyvumą, siekiant ištaisyti rinkos ydas, t.y. sumažinant išorinių veiksnių poveikį verslo subjektams bei kontroliuojant rinkos galią. Mokslininkai J. Hölscher, N. Nulsch ir J. Stephan įvardija ir dar vieną svarbų valstybės paramos aspektą – paramos teikimą verslo subjektams tada, kai jie neturi galimybės gauti finansavimo dėl nepakankamo užstato ar nestabilių finansinių rodiklių iš bankų ir kitų finansinių institucijų (Hölscher, Nulsch, Stephan, 2010). 2015 m. pabaigoje Europos Centrinis Bankas atliko apklausą, kurios metu apklausė per 11 tūkst. Europos įmonių. Šis tyrimas atskleidė, kad verslo įmonėms išorinį finansavimą dažniausiai teikia bankai ir kitos finansinės institucijos, tačiau atliktos apklausos duomenimis, 9 proc. visų paraiškų buvo atmesti⁸. Vadinasi, dalis verslo subjektų Lietuvoje susiduria su finansavimo trūkumu.

Svarbu paminėti tai, kad kiekviena ES valstybė turi informuoti Europos Komisiją apie valstybės pagalbos taikomas priemones ir šios priemonės gali būti įgyvendinamos tik tada, kai jas patvirtina Europos Komisija (Nello, 2011). Pranešimas Europos Komisijai apie kiekvieną suteikiamą pagalbos priemonę yra sudėtingas ir daug administracinių kaštų reikalaujantis procesas, tad pastaraisiais metais buvo siekiama supaprastinti valstybės pagalbos teikimą. Bendrasis bendrosios išimties reglamentas (toliau – BBIR) nurodo, kad apie tam tikrų paramos formų įgyvendinimą, dažniausiai susijusių su naujų darbo vietų kūrimu ir ekonomikos augimo skatinimu, nereikia pranešti Europos Komisijai, o tai sumažina administracinę naštą ir palengvina paramos teikimo procesą⁹. Valstybės pagalba teikia verslo įmonėms išskirtinę ekonominę naudą, kurios jie negautų rinkos sąlygomis, tačiau svarbu yra tai, kad ši parama negali iškraipyti konkurencijos ir paveikti prekybos tarp ES valstybių. Bendrajai rinkai neprieštaraujanti parama, pagal jos teikimo tikslus yra skirstoma į horizontaliąją, sektorinę bei regioninę.

Horizontalioji pagalba – tai tokia parama, kuri yra skirta išorinių veiksnių įtakos mažinimui. Ši pagalbos rūšis gali teikti naudą visiems ūkio sektoriams ir paramos priemonės turi konkrečius tikslus, pavyzdžiui, parama smulkiojo ir vidutinio verslo (toliau – SVV) subjektams, pagalba aplinkos apsaugai, technologijų plėtrai, inovacijoms, moksliniams tyrimams ar užimtumui. Pagrindinis horizontaliąją valstybės pagalbą reglamentuojantis teisės aktas – 2014 m. birželio 17 d.

⁸ *Report on the results of the Survey on the Access to Finance of Enterprises in the euro area – April to September 2015*. Prieiga per internetą <https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2015/html/pr151202.en.html>

⁹ *ES valstybės pagalbos politika – Bendrasis Bendrosios išimties reglamentas* (2008). Prieiga per internetą http://ec.europa.eu/competition/state_aid/legislation/gber_citizen_summary_sheet_lt.pdf

Komisijos reglamentas (EB) Nr. 651/2014, apibrėžiantis valstybės paramos suderinamumą su bendrąja ES rinka¹⁰.

Sektorinė valstybės pagalba – tai parama, kuri yra skirta tam tikroms ūkio šakoms ir yra orientuota į konkrečių sektorių poreikius. Pagrindinis kriterijus teikiant pagalbą atskiriems ūkio sektoriams – pagalba turi padėti išspręsti ilgalaikes problemas, o ne išlaikyti esamą ar buvusią padėtį sektoriuje. Žemės ūkis, žuvininkystė, transportas, laivų statyba, paštas, kinematografija – tai sektoriai, turintys atskiras valstybės paramą reglamentuojančias taisykles¹¹.

Regioninė pagalba – tai tokia parama, kuri yra skiriama atskirų regionų vystymuisi. Teikiant šią pagalbą yra atsižvelgiama į tris faktorius: nedarbo lygį, gyventojų tankumą bei pragyvenimo lygį. Regioninė valstybės pagalba skiriama investicijoms skatinti, dažniausiai gamybos plėtrai ir naujų darbo vietų kūrimui (Stanikūnas, 2009). Ekonomistai S. Martin ir P. Valbonesi analizavo šių valstybės pagalbos rūšių privalumus ir trūkumus (1 lentelė).

1 lentelė. **Horizontalios, regioninės ir sektorinės pagalbų privalumai ir trūkumai**

Pagalbos rūšis	Privalumai	Trūkumai
Horizontali		
Parama SVV plėtrai	Skatina darbo vietų kūrimą ir gerina SVV būklę	Parama skiriama mažai perspektyvioms įmonėms
Įmonių restruktūrizavimui	Padedą įveikti finansinius sunkumus reikšmingoms, augimo potencialą turinčioms ir pridėtinę vertę kuriančioms įmonėms	Parama skiriama mažai perspektyvioms įmonėms
Moksliniams tyrimams	Skatina inovacijų plėtrą	Gali būti panaudojama kitiems įmonių tikslams
Aplinkos apsaugai	Pagerina aplinkos sąlygas	Gali būti panaudojama kitiems įmonių tikslams
Užimtumui	Palaiko pusiausvyrą tarp darbo rinkos paklausos ir pasiūlos	Gali būti panaudojama kitiems įmonių tikslams
Regioninė		
	Mažina socialinę – ekonominę atskirtį tarp regionų	Neadekvatus skirtingo ekonominio išsivystymo šalių regionų vertinimas
Sektorinė		
	Gerina nestabilių sektorių padėtį rinkoje	Vieni sektoriai įgyja pranašumą prieš kitus sektorius

(šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Martin S., Valbonesi P., 2000)

Lentelėje atskleidžiami kiekvienos iš paramos rūšių privalumai ir trūkumai. Vertinant horizontaliąją pagalbą, išskirtos sritys, kurioms ji taikoma: parama SVV plėtrai, pagalba įmonių

¹⁰ Komisijos reglamentas Nr. 800/2008, 2008 m. rugpjūčio 6 d. Prieiga per internetą

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:214:0003:0047:lt:PDF>

¹¹ Valstybės pagalbos vadovas (2007). Prieiga per internetą http://kt.gov.lt/vp/vp_vadovas_2007-2013.pdf.

restruktūrizavimui, parama moksliniams tyrimams, aplinkosaugai ir užimtumo skatinimui. Mažų ir vidutinių įmonių finansavimas skatina darbo vietų kūrimą šalyje bei SVV subjektų finansinių rodiklių gerėjimą, tačiau prie šios pagalbos trūkumų įvardijama tai, kad tokią paramą gali gauti ne tik augimo potencialą turinčios įmonės, bet ir mažai perspektyvūs ir ne tokie reikšmingi verslo subjektai. Pagalba, kurios tikslas pagelbėti su finansiniais sunkumais susiduriančioms įmonėms, vertinama teigiamai, nes dėl jos gerėja finansinė būklė tų subjektų, kurie kuria žymią pridėtinę vertę šalyje ir turi augimo galimybių, tačiau kaip trūkumas išskiriama tai, kad tą pačią paramą gauna ir ne tokios perspektyvios, ir mažą pridėtinę vertę kuriančios įmonės. Ekonomistai atskleidžia, kad pagalba mokslinių tyrimų ir technologijų vystymuisi lemia inovacijų plėtrą šalyje, parama teikiama aplinkos apsaugos tikslams lemia aplinkos sąlygų gerėjimą, o pagalba, skiriama užimtumo skatinimui, mažina nedarbą ir palaiko pusiausvyrą darbo rinkoje. Tačiau šioms horizontalios pagalbos rūšims priskiriamas toks pats trūkumas – gautą paramą įmonė gali skirti ne tik užimtumo, aplinkosaugos ar mokslinių tyrimų plėtrai šalyje, bet ir kitiems tikslams, pavyzdžiui, šią paramą gali panaudoti veiklos sąnaudų padengimui.

Lentelėje taip pat pateikiami regioninės ir sektorinės pagalbų privalumai ir trūkumai. Mokslininkai S. Martin ir P. Valbonesi teigia, kad regioninė pagalba lemia ekonominių – socialinių skirtumų mažėjimą tarp regionų. Šia priemone siekiama įgyvendinti regionų konvergenciją, tačiau kaip trūkumas įvardijamas neadekvatus skirtingo ekonominio išsivystymo šalių regionų vertinimas. Tai reiškia, kad vertinant paramą ES lygmeniu, vienodai vertinami ekonomiškai stiprių ir ekonomiškai silpnų valstybių regionai ir galimybės gauti paramą pirmaujančių šalių įmonėms išlieka tokios pat, kaip ir ekonomiškai silpnų valstybių verslo subjektams, nors ir regionų išsivystymas tarp šalių smarkiai skiriasi. Analizuojant sektorinę paramą ES šalyse, įvardijama tai, kad pagalbos tam tikroms ūkio šakoms teikimas gerina tų sektorių finansinę padėtį, o dažniausiai ši parama yra skiriama nestabilioms, finansinius sunkumus patiriančioms ūkio šakoms. Derėtų paminėti ir neigiamą šios pagalbos rūšies bruožą – gaudamos šią paramą ūkio šakos įgyja pranašumą prieš kitus sektorius, o tai lemia konkurencijos iškraipymą rinkoje (Martin, Valbonesi, 2000).

Kiekvieną iš šių valstybės pagalbos rūšių labiau detalizuoja jas reglamentuojantys atskiri ES teisės aktai. Taigi, šios paramos rūšys skiriasi vykdomų priemonių tikslais: horizontaliosios valstybės pagalbos tikslas – panaikinti sunkumus, kurie gali atsirasti bet kurioje ūkio šakoje, sektorinė pagalba yra skirta konkrečių ūkio sektorių finansavimui, o regioninės paramos esmė - atskirų regionų vystymasis ir ekonominė plėtra. Derėtų išskirti ir kitą paramos rūšį, kuri ES šalyse pradėta taikyti visai neseniai – nuo 2001 m., nors ši pagalba yra teikiama iš valstybės, savivaldybių

biudžetų bei ES fondų lėšų, tačiau nacionalinei valstybės pagalbai ji nėra priskiriama¹². Tai *de minimis* pagalba, kuri nėra siejama su koku nors tikslu, priešingai nei sektorinė, regioninė ar horizontalioji paramos rūšys. Šios paramos apimtys Lietuvoje įgyja vis didesnę reikšmę, tačiau nereikšminga pagalba nėra plačiai nagrinėta. Dėl šių priežasčių darbe nagrinėjamas minimalios pagalbos vaidmuo Lietuvos ekonomikoje.

1.4. *De minimis* pagalbos ypatumai

De minimis pagalba – tai teisės aktų nustatyto minimalaus dydžio neviršijanti pagalba, kuri nekelia grėsmės konkurencijai tarp verslo subjektų ir nedaro poveikio prekybai. *De minimis* pagalbos esmė – suteikta parama vienai įmonei per trejus fiskalinius metus neturi viršyti 200 000 eurų. Šis paramos teikimas yra grindžiamas tuo, kad 200 000 eurų pagalbos suma neiškreips konkurencijos ir neturės įtakos prekybai tarp ES šalių¹³. Minimalios paramos ribos taikomos nepriklausomai nuo paramos formos ar tikslų, taip pat tai nepriklauso ir nuo to, kaip parama pilnai ar dalinai finansuojama ES finansiniais ištekliais. Europos Komisija yra nustačiusi ES valstybėms detalius nurodymus, kurie padeda įgyvendinti paramos, kuriai nėra taikomas reikalavimas informuoti, skaidrumą bei monitoringą. Kiekviena ES valstybė privalo stebėti, kad 200 000 eurų suma nebus viršyta per trejus finansinius metus. Dar viena svarbi šios pagalbos sąlyga yra ta, kad jokie tarpininkai negali gauti naudos iš šios paramos, t.y. visą naudą turi gauti naudos gavėjas, kitu atveju šis finansavimas nebus laikomas *de minimis* pagalba¹⁴.

De minimis pagalbą apibrėžiančiuose Europos Komisijos reglamentuose pateikiami išimtiniai atvejai: vienas iš jų, kai minimali valstybės pagalba neturi viršyti 100 000 eurų, tai parama skirta kelių transporto sektoriaus įmonėms. Manoma, kad didesnė paramos suma iškreiptų esamą konkurenciją transporto sektoriuje. Reikėtų paminėti ir kitas specialias *de minimis* pagalbos teikimo taisykles, taikomas žemės ūkio, akvakultūros ir visuotinėms ekonominės svarbos paslaugoms: minimali valstybės pagalba suteikta žemės ūkio sektoriaus subjektams, neturi viršyti 15 000 eurų per trejus finansinius metus, žuvininkystės sektoriaus įmonėms maksimali suteikta suma per trejus fiskalinius metus – 30 000 eurų, o visuotinės ekonominės svarbos paslaugas teikiančioms įmonėms minimalios pagalbos suma negali viršyti 500 000 eurų per trejus metus¹⁵. Valstybės suteikta

¹² Commission regulation No. 69/2001. Prieiga per internetą <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32001R0069>

¹³ Commission regulation No. 1407/2013. Prieiga per internetą http://ec.europa.eu/competition/state_aid/legislation/de_minimis_regulation_en.pdf

¹⁴ 2014-2020 m. Europos Sąjungos struktūrinių fondų investicijų veiksmų programos priemonės „Naujos galimybės LT“ aktualūs klausimai ir atsakymai. Prieiga per internetą [http://lvpa.lt/upload/files/Naujos%20galimybes%20LT%20dokumentai%20\(Nr.%201\)/Da%C5%BEniausiai%20u%C5%BEduodami%20klausimai.pdf](http://lvpa.lt/upload/files/Naujos%20galimybes%20LT%20dokumentai%20(Nr.%201)/Da%C5%BEniausiai%20u%C5%BEduodami%20klausimai.pdf)

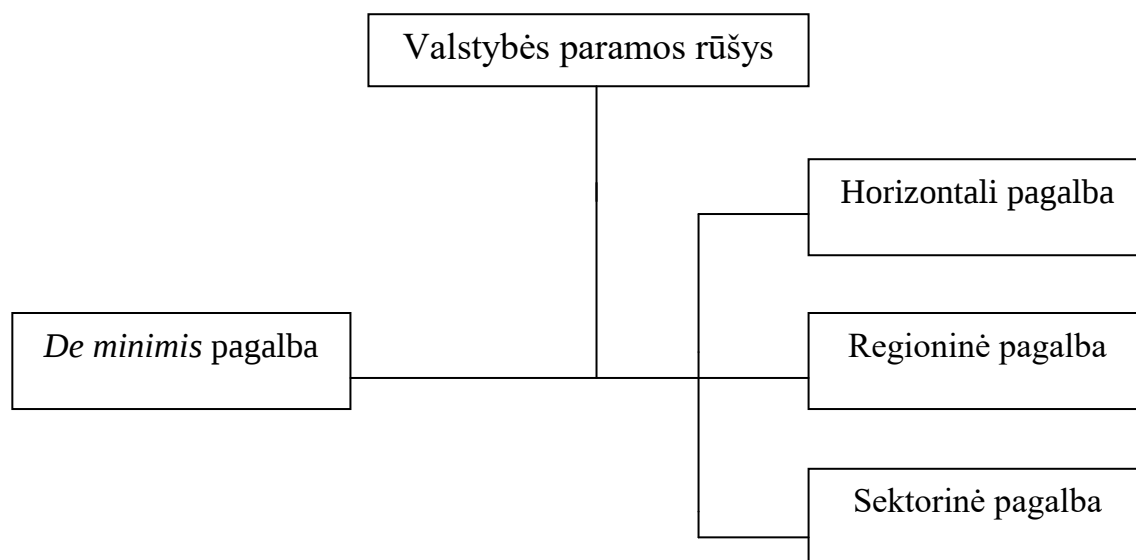
¹⁵ Bendra apžvalga. Prieiga per internetą http://kt.gov.lt/index.php?show=vp_apie

pagalba ypač iškraipo konkurenciją tada, kai ši parama yra teikiama jautriems ūkio sektoriams, taigi, dėl šios priežasties žemės ūkio, akvakultūros bei kelių transporto įmonėms taikomi išimtiniai atvejai. Šias paramos teikimo taisykles nustato atskiri Komisijos reglamentai.

Taip pat minimali pagalba nėra skiriama eksportuojančių įmonių finansavimui, nes valstybės suteikta parama sudarytų palankesnes sąlygas vietiniams, o ne importuotiems produktams, o tai būtų nesuderinama nei su Pasaulio Prekybos Organizacijos susitarimu dėl subsidijų ir kompensacinių priemonių, nei su Europos Bendrijos steigimo sutarties nuostatomis, kurios teigia, kad iš valstybinių išteklių suteikta pagalba negali paveikti prekybos tarp ES valstybių (Petraškevičius, 2007).

Nors *de minimis* pagalbos teikimo ypatumai pradėti reglamentuoti 2001 m., tačiau Lietuvoje ši pagalba tapo aktuali 2005–aisiais, kai pradėjo veikti suteiktos valstybės pagalbos registras, kuriame registruojama informacija apie minimalios valstybės pagalbos suteikimą. Prieš suteikdami paramą verslo subjektui, paramos teikėjai šiame registre gali patikrinti, ar skiriama suma neviršys leistinų *de minimis* pagalbos ribų (Stanikūnas, 2009). Derėtų paminėti tai, kad *de minimis* pagalbos teikime dalyvauja Europos Komisija, valstybė narė, valstybinės institucijos, finansiniai tarpininkai ir nereikšmingos pagalbos gavėjai. Visi šie paramos teikimo proceso dalyviai yra atsakingi už sklandų skaidrios paramos teikimą, kuri neviršytų nustatytų minimalios pagalbos sumos ribų.

De minimis pagalba nuo kitų valstybės paramos rūšių skiriasi tuo, kad ši pagalba nėra siejama su konkrečiais tikslais ir ją galima teikti įvairią veiklą vykdančioms verslo subjektams (2 pav.).

2 pav. Valstybės paramos klasifikacija

(šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Stanikūnas R., 2009)

Paveiksle pateiktos valstybės paramos rūšys, kurios skiriasi ne tik tikslais, bet ir pagalbos teikimo principais. Horizontali, regioninė ir sektorinė parama priklauso nacionalinei valstybės

pagalbai ir prieš teikiant šias paramas, reikia informuoti Europos Komisiją ir gauti patvirtinimą, kad parama atitinka ES reglamentus. Tačiau apie *de minimis* pagalbos skyrimą nereikia pranešti ES institucijoms ir parama nėra įtraukiama į nacionalinę valstybės pagalbą.

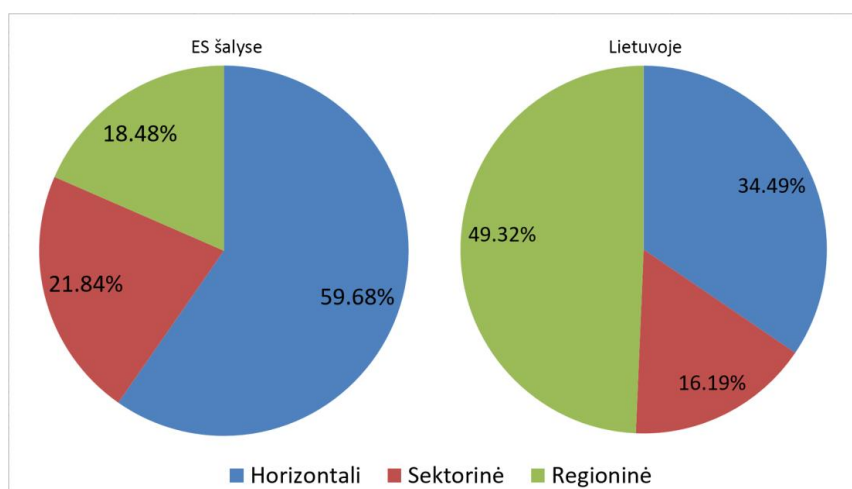
Taigi, apibendrinant galima teigti, kad nors valstybės kišimasis į ekonomiką vertinamas dvejopai: liberalizmo šalininkai pasisako už laisvos rinkos veikimą, o intervencionizmo – už valstybės intervenciją į rinkos procesus, tačiau valstybės sprendimai daro įtaką rinkos funkcionavimui. Vienas iš būdų spręsti įvairias socialines ir ekonomines šalies problemas - teikti valstybės pagalbą verslo subjektams. Konkurencijos politikos įgyvendinimas ir valstybės pagalba kasmet įgauna vis didesnę reikšmę kuriant ekonominę gerovę ir sprendžiant problemas šalyje, todėl atsižvelgiant į kiekvienos pagalbos tikslus ir apimtis galima vertinti situaciją šalyje, t.y. kokioms sritims yra teikiami finansavimo prioritetai ir kurie ūkio sektoriai ar veiklos sritys yra labiausiai pažeidžiami toje valstybėje.

2. VALSTYBĖS PAGALBOS ANALIZĖ LIETUVOJE IR EUROPOS SĄJUNGOJE

Lietuvoje, kaip ir kitose ES šalyse, valstybės pagalba atlieka svarbų vaidmenį skatinant ekonomikos augimą, verslo įmonių konkurencingumą ir kuriant ekonominę – socialinę gerovę. Lietuvoje, lyginant su kitomis Vakarų valstybėmis, valstybės pagalbos ir SVV rėmimo modeliai nėra tokie išvystyti, tačiau pastarųjų metų tendencijos atskleidžia, kad Lietuvoje sąlygos verslo subjektams gerėja (Adamonienė, Trifonova, 2007). Taigi, šiame skyriuje bus analizuojama bendra valstybės pagalba ES šalyse ir Lietuvoje: kokioms sritims ji taikoma, kokių tikslų šia pagalba yra siekiama ir kokią dalį nuo BVP sudaro valstybės pagalba kiekvienoje ES šalyje. Taip pat bus analizuojami kitų autorių atlikti tyrimai apie valstybės pagalbą ir jos efektyvumą.

2.1. Valstybės pagalbos taikymo sritys ir išlaidų pasiskirstymas ES šalyse

ES valstybėse paramos teikimo mastai pasiskirstę netolygiai. Europos šalyse vyrauja skirtingas ekonominio, socialinio, technologinio išsivystymo lygis ir tai priklauso nuo įvairių veiksnių: biudžeto išteklių, produktyvumo, ekonominės situacijos, kiekvienos valstybės siekiamų tikslų ir politinių sprendimų. Valstybės pagalbos skyrimo apimtys priklauso nuo Vyriausybės galimybių teikti pagalbą ir Europos Komisijos projektų patvirtinimo, dėl šių priežasčių ES valstybėse paramos teikimo apimtys nėra vienodos (Zahariadis, 2013). Vertinant valstybės pagalbos teikimą, derėtų atsižvelgti į paramos teikimo sritis ir priemones, kuriomis ji yra įgyvendinama. ES valstybės pagalbos išlaidos yra skirstomos į tris pagrindines kategorijas: horizontaliąsias, regionines ir sektorines. Bendras 2000–2014 m. ES valstybių išlaidų paramai pasiskirstymas pateiktas 1 diagramoje, kuri yra sudaryta remiantis 1 priede pateikta informacija.

1 diagrama. 2000–2014 m. valstybės pagalbos pasiskirstymas ES valstybėse ir Lietuvoje pagal paramos rūšį

(šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Europos Komisijos ir Konkurencijos tarybos duomenimis¹⁶)

Šios diagramos atskleidžia valstybės paramos lėšų pasiskirstymą nuo 2000 iki 2014 m. visose ES šalyse ir Lietuvoje. Daugiausia paramos ES mastu yra skiriama horizontaliajai pagalbai, kuria siekiama panaikinti sunkumus, bet kurioje ūkio srityje. Šiai paramos rūšiai skiriamos lėšos nuo 2000 iki 2014 m. ES šalyse sudaro 59,68 proc. visų valstybės paramos lėšų. Lietuvoje horizontali pagalba 2000–2014 m. sudarė 34,49 proc. visų paramos lėšų, tačiau lyginant su regionine parama, šiai paramos rūšiai skirta mažiau lėšų nei bendrai ES valstybėse. Diagramos taip pat atskleidžia, kad regioninės pagalbos teikimas nuo 2000 iki 2014 m. visose ES valstybėse ir Lietuvoje skiriasi. ES šalyse regioninei paramai buvo skirta 18,48 proc. visų valstybės pagalbos lėšų, o Lietuvoje 49,32 proc. Šios paramos tikslas – mažinti atotrūkį tarp regionų, kuriant naujas darbo vietas ir skatinant ekonomikos augimą nepalankiausias sąlygas turinčiuose regionuose, tad galima teigti, kad Lietuvoje, lyginant su kitomis ES valstybėmis, poreikis mažinti atotrūkį tarp skirtingų regionų yra didelis ir šiai paramos rūšiai skiriama daugiausiai paramos lėšų per 2000–2014 m. Regioninės paramos poreikis ypatingai išryškėjo Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą.

Vertinant sektorinės paramos teikimo mastą, galima pastebėti, kad ES valstybėse šiai paramos rūšiai skirta daugiau, nei regioninei, tačiau mažiau, nei horizontaliajai pagalbai. ES narėse per penkiolika metų sektoriinei pagalbai buvo skirta – 21,84 proc. visų paramos lėšų, o vertinant situaciją Lietuvoje, 2000–2014 m. atskirų sektorių vystymuisi skirta 16,19 proc. visų valstybės pagalbos išlaidų. Ši parama orientuota į atskirus ekonomikos sektorius ir ja siekiama vystyti tam tikras ūkio šakas. Vadinas, ES šalims labiau būdingas atskirų sektorių finansavimas, skirtingai nei Lietuvoje.

Taigi, remiantis Europos Komisijos ir Konkurencijos tarybos duomenimis, susijusiais su valstybės pagalbos lėšų pasiskirstymu pagal pagalbos rūšį, galima teigti, kad bendrai ES valstybėse 2000–2014 m. valstybės teikiama pagalba labiausiai yra orientuota į horizontaliąją pagalbą, kuria siekiama panaikinti sunkumus įvairiose ūkio šakose, tačiau Lietuvoje plačiausiai taikoma regioninė parama, o tai reiškia, kad Lietuvoje yra didelis poreikis mažinti skirtumus tarp regionų.

2.2. Valstybės teikiamos paramos priemonės ir jų taikymo tendencijos ES šalyse ir Lietuvoje

ES šalyse įgyvendinamos įvairios valstybės pagalbos priemonės: subsidijos, mokesčių lengvatos, kapitalo injekcijos, lengvatinės paskolos, mokesčių atidėjimai ir paskolų garantijos. Subsidijos ir mokesčių lengvatos yra priskiriamos prie tiesioginės valstybės pagalbos, nes yra

¹⁶ Aid by main objectives – milion EUR. Prieiga per internetą http://ec.europa.eu/eurostat/tgm_comp/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=comp_sa_01&language=en 2010-2012 m. valstybės pagalbos ataskaitos. Prieiga per internetą http://www.kt.gov.lt/index.php?show=vp_ataskaitos

teikiamos pinigine forma. Paramos gavėjui subsidijos ir dotacijos yra teikiamos negrąžintinai įvairiems tikslams pasiekti. Mokesčių lengvatos yra skiriamos per valstybės mokesčių ir socialinio draudimo institucijas. Šių paramos priemonių vertę yra lengviausia nustatyti, nes teikiamų subsidijų ar mokesčių atidėjimų suma ir yra lygi paramos išlaidų sumai.

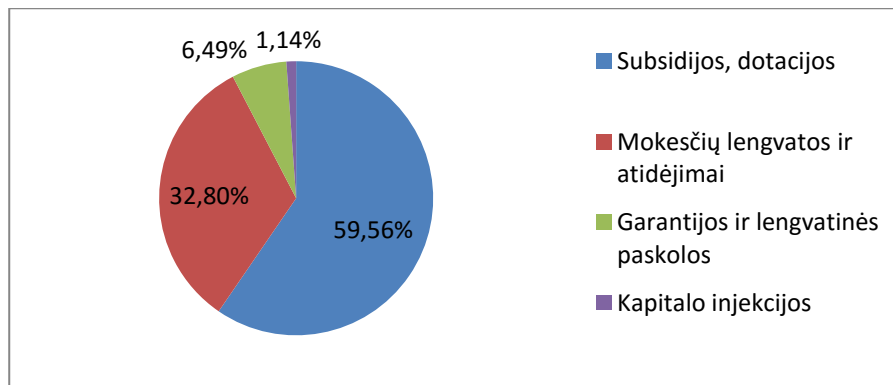
Kita verslo finansavimo priemonė – kapitalo injekcijos. Tai valstybei nuosavybės teise priklausančių akcijų įmonėse dalies ar vertės didinimas. Ši priemonė apima verslo subjekto akcijų pirkimą arba dalinį leidimą į nuosavybę mainais už finansavimą. Kapitalo injekcijomis siekiama didinti verslo subjektų veiklos pajėgumus ir išlaikyti jų gyvybingumą (Ramanauskaitė, 2012). Taip pat derėtų paminėti tai, kad kuo pelningesnis yra verslo subjektas, tuo investuotojai gauna daugiau naudos¹⁷. Kapitalo injekcijų vertė, valstybės paramos atžvilgiu, apskaičiuojama pagal naudą, kurią gauna verslo subjektas šia priemone. Poreikis šiam finansavimo būdai ypatingai pasireiškė ekonominio nuosmukio metu, kai ES valstybių komerciniai bankai patyrė finansinius sunkumus ir valstybinės institucijos investavo į jų kapitalą (Rose, Wieladek, 2012).

ES šalyse taip pat yra teikiamos lengvatinės paskolos ir mokesčių atidėjimai. Šie finansavimo būdai priskiriami prie netiesioginės valstybės pagalbos, nes teikiama parama nepinigine forma. Mokesčių atidėjimai yra teikiami apyvartinių lėšų trūkumą patiriantiems verslo subjektams, kurie susiduria su mokestinių įsipareigojimų nevykdymu. Trumpalaikiai finansiniai sunkumai gali kilti dėl sezoniskumo, vėluojančio verslo partnerių atsiskaitymo ar laukiamos ES paramos. Dėl šių priežasčių įmonė gali būti nepajėgi atsiskaityti su tiekėjais bei valstybės biudžetu (Kundelis, Kubilius, 2011). Tokiu atveju, mokesčių ir socialinio draudimo institucijos teikia pagalbą verslo subjektams ir suteikia galimybę atidėti mokesčių mokėjimą tam tikram laikotarpiui.

Verslo subjektai, o ypatingai naujai įsteigtos įmonės, susiduria su kreditavimo problemomis. Dažnai įmonės teikdamos paraiškas bankams ar kitoms finansinėms institucijoms, susiduria su užstato nepakankamumo problema. Bankai nepasitiki įmonių finansiniu stabilumu, mokumu ir neteikia kreditų verslo subjektams. Tokiu atveju, verslo įmonės gali pasinaudoti viena iš valstybės institucijų teikiamų paslaugų – paskolų garantijomis. Šios garantijos teikiamos apyvartinių lėšų ar investicinių projektų kreditams. Derėtų paminėti ir tai, kad paskolų garantijos, kaip ir lengvatinės paskolos, yra laikomos netiesioginėmis valstybės pagalbos priemonėmis.

Iš visų valstybės pagalbos priemonių dažniausiai ES šalyse pasitaikanti forma - tai negrąžintina pagalba: subsidijos ir dotacijos, skiriamos įvairioms sritims ir tikslams (2 diagrama).

¹⁷ Equity participation. Prieiga per internetą <http://www.investopedia.com/terms/e/equity-participation.asp>

2 diagrama. 2000–2014 m. išlaidų valstybės pagalbai pasiskirstymas ES valstybėse pagal paramos priemonės

(šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Europos Komisijos duomenimis¹⁸)

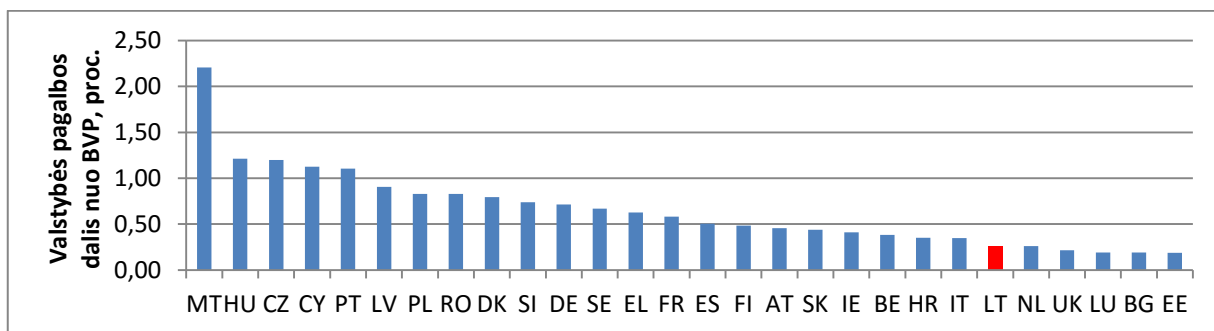
Diagramoje pateikti duomenys apie ES valstybėse suteiktą paramą verslo subjektams pagal taikomas priemones 2000–2014 m. Šie duomenys detaliau atskleidžiami 2 priede. Remiantis šia diagrama, galima teigti, kad ES šalyse dažniausiai verslo subjektams yra teikiamos subsidijos, vidutiniškai kasmet įmonėms skiriama 46,34 mln. eurų. Antra pagal dažnumą priemonė – tai mokesčių lengvatos ir atidėjimai. Kasmet vidutiniškai nuo 2000 iki 2014 m. šiai priemonei buvo skirta 25,52 mln. eurų. Garantijos ir lengvatinės paskolos įmonėms ES šalyse taip pat yra paplitusios priemonės verslui skatinti, tačiau joms vidutiniškai kasmet skiriama 5,05 mln. eurų. Mažiausiai taikoma valstybės paramos priemonė – kapitalo injekcijos, joms ES šalyse per ketverius metus vidutiniškai skirta 890 mln. eurų. Taigi, ši priemonė ES valstybėse yra mažiausiai paplitusi. Lietuvoje, kaip ir kitose ES šalyse, valstybės pagalba teikiama tokiomis pat priemonėmis ir vyrauja panašus pagalbos būdų pasiskirstymas. Lietuvoje lengvatinių paskolų ir garantijų teikimą administruoja UAB „Investicijų ir verslo garantijos“, o mokesčių atidėjimo bei mokestinių lengvatų priemonės įgyvendina Valstybinė mokesčių inspekcija ir Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba. Taigi, remiantis diagrama, galima teigti, kad ES šalyse dažniausiai naudojamos valstybės paramos priemonės – tai verslui skiriamos neatlygintinos subsidijos ir dotacijos, o mažiausiai naudojamos yra kapitalo injekcijos. Tai reiškia, kad valstybės dalyvavimas įmonių kapitale nėra labai paplitęs ES šalyse, lyginant su kitomis valstybės paramos priemonėmis.

2.3. Valstybės paramos ir BVP santykis Europos Sąjungos šalyse

Bendrasis vidaus produktas (toliau – BVP) – tai rodiklis, kuris atspindi kiekvienos šalies ekonominio išsivystymo lygį. BVP svyravimai ir pokyčiai turi įtakos šalies įvaizdžiui ir užsienio

¹⁸ Share of aid instruments – million EUR. Prieiga per internetą
http://ec.europa.eu/eurostat/tgm_comp/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=comp_ai_sa_01&plugin=1

investicijų pritraukimui, taip pat šiuo rodikliu remiamasi siekiant prognozuoti numatomas išlaidas ir pajamas. ES šalyse BVP yra labai skirtingas ir tam įtakos turi įvairios priežastys: nevienodi ekonomikos augimo tempai, skirtingas produktyvumas šalyse, namų ūkių vartojimo skirtumai ar prekyba tarp šalių. ES valstybės viena nuo kitos skiriasi pragyvenimo lygiu, ekonominiu išsivystymu, verslo sektoriaus plėtojimusi, todėl ES narėse yra nevienodos ir valstybės teikiamos paramos verslui apimtys. Norint tiksliau įvertinti ir palyginti valstybės teikiamą nacionalinę pagalbą kiekvienoje šalyje, derėtų atsižvelgti į paramos dydžio ir BVP santykį (3 diagrama).

3 diagrama. 2000–2014 m. valstybės pagalbos ir BVP santykis ES šalyse

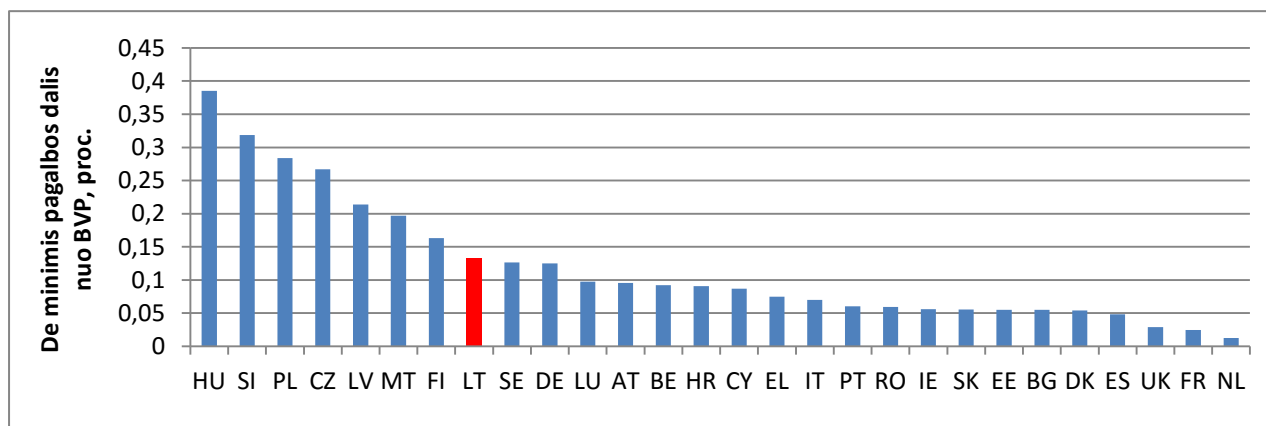
(šaltinis: sudaryta autorės, remiantis „Eurostat“ duomenimis¹⁹)

Diagramoje pateikta informacija atskleidžia, kokią dalį BVP sudaro valstybės parama vidutiniškai 2000–2014 m. Detalūs šios diagramos duomenys atskleidžiami 3 priede. Vertinant šį laikotarpį galima pastebėti, kad daugiausiai lėšų nuo BVP yra skiriama Maltoje veikiantiems verslo subjektams, vidutiniškai per 15 metų valstybės pagalbai skirta 2,20 proc. nuo BVP. Antra, pagal paramos dydį nuo BVP – Vengrija, kurioje valstybės parama verslui vidutiniškai sudaro 1,21 proc. nuo BVP. Čekija tarp ES valstybių taip pat pasižymi dideliu pagalbos nuo BVP procentu, vidutiniškai nuo 2000 iki 2014 m. jis lygus 1,20 proc. Kai valstybės pagalba sudaro didelę dalį nuo šalies BVP, tada galima spręsti, kad šalyje yra didelis verslo įmonių finansavimo poreikis, kuris gali kilti dėl sunkumų ir problemų, su kuriomis valstybė susiduria. Reikėtų atskleisti ir mažiausią dalį nuo BVP teikiančias ES valstybes – tai Liuksemburgas, Bulgarija ir Estija, šiose valstybėse vidutiniškai nuo 2000 iki 2014 m. suteikta valstybės pagalba sudarė 0,19 proc. nuo šalies BVP. Tokias šių valstybių paramos teikimo apimtį galėjo lemti politiniai sprendimai, kurie daro įtaką verslo finansavimo poreikiui šalyse, skirtingi biudžeto ištekliai ar ne tokios žymios ūkio problemos šalyje. Svarbu paminėti ir tai, kad Lietuvoje vidutiniškai per 15 metų valstybės pagalba sudarė 0,27 proc. šalies BVP, tad ES šalių kontekste, Lietuva yra 23 iš 28 ES narių. Nors Lietuvoje pagalbos verslui apimtys didėja, tačiau lyginant su kitomis šalimis Lietuvoje valstybės parama nėra tokia reikšminga nuo BVP.

¹⁹ Aid by main objectives - % of GDP. Prieiga per internetą

http://ec.europa.eu/eurostat/tgm_comp/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=comp_sa_02&plugin=1

Kaip jau minėta anksčiau, valstybės paramos teikimas tvirtinamas ne tik Europos Komisijos sprendimu, bet ir pagal BBIR. Tai valstybės pagalba, apie kurią nereikia pranešti Europos Komisijai, tad prie jos priskiriama ir nereikšminga pagalba. Vertinant paramos teikimo mastą skirtingose ES valstybėse, reikėtų įvertinti ir šios paramos teikimo ir BVP santykį (4 diagrama).

4 diagrama. 2000-2014 m. nereikšmingos pagalbos ir BVP santykis ES šalyse

(šaltinis: sudaryta autorės, remiantis „Eurostat“ duomenimis²⁰)

Diagramoje pateikta informacija apie valstybės paramos, teikiamos pagal BBIR ir BVP santykį. Galima pastebėti, kad didžiausią nereikšmingos pagalbos dydį nuo BVP skiria Vengrija (0,39 proc.), Slovėnija (0,32 proc.) ir Lenkija (0,28 proc.). Vengrija tiek nacionalinės pagalbos, tiek nereikšmingos paramos atžvilgiu išsiskiria iš ES valstybių. Šioje šalyje valstybės pagalba sudaro reikšmingiausią dydį nuo šalies BVP. Vertinant mažiausiai lėšų pagal BBIR teikiančias valstybes, derėtų paminėti Jungtinę Karalystę (0,03 proc.), Prancūziją (0,02 proc.) ir Nyderlandus (0,01 proc.). Šiose ES narėse valstybės paramos dydis nuo šalies BVP yra mažas, lyginant su kitomis valstybėmis, vadinasi, Jungtinėje Karalystėje, Prancūzijoje ir Nyderlanduose nereikšmingos paramos teikimas nėra plačiai naudojamas. Lietuvoje nuo 2000 iki 2014 m. ši valstybės pagalba teikiama pagal BBIR sudarė 0,13 proc. nuo BVP, o bendras ES šalių vidurkis 0,07 proc. Tai reiškia, kad, lyginant su kitomis ES valstybėmis, Lietuvoje nereikšmingos pagalbos ir kitų paramų teikimas pagal BBIR yra plačiai naudojamas, o tai reiškia *de minimis* paramos poreikio didėjimą tiek verslo subjektams, tiek ir valstybinėms institucijoms.

2.4. Valstybės pagalbos poveikis ekonominiais šalies ir regiono rodikliams

Valstybės pagalba tiek Lietuvoje, tiek ES šalyse nėra plačiai nagrinėta ir viena iš priežasčių, kodėl taip yra, tai, kad sunku įvertinti valstybės pagalbos efektyvumą verslo subjektams ir bendrai šalies ekonominei situacijai. Ekonominė padėtis, finansų krizės, rinkos sąlygos ir įvairūs kiti

²⁰ Block-exempted aid - % of GDP. Prieiga per internetą

http://ec.europa.eu/eurostat/tgm_comp/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=comp_bex_sa_02&plugin=1

veiksniai sukelia sunkumus nustatyti valstybės paramos poveikį ekonominės socialinės gerovės kūrimui. Taigi vertinant paramos efektyvumą, reikia atsižvelgti į daugybę faktorių, kuriuos lemia politiniai, ekonominiai ir socialiniai veiksniai. Atliktų valstybės paramos efektyvumo tyrimų nėra daug, tačiau atliktus tyrimus būtų galima sugrupuoti į dvi kategorijas:

- tyrimai, kuriuose vertinama nacionalinė valstybės pagalba;
- tyrimai, kuriuose pagalbos efektyvumas tiriamas regioniniu lygmeniu.

2.4.1. Nacionalinės valstybės paramos efektyvumo tyrimai

Nacionalinė valstybės pagalba – tai visa valstybinių institucijų suteikta parama šalyje, į kurią įtraukiamos horizontalioji, sektorinė ir regioninė pagalbos rūšys. Prie nacionalinės valstybės paramos tyrimų priskiriami mokslininkų darbai, kuriuose vertinamas bendros suteiktos valstybės paramos efektyvumas atskirose šalyse, atsižvelgiant į šalies ekonominę situaciją ir atskirai šaliai būdingus bruožus. Šiuose tyrimuose bendra valstybės pagalba laikoma pagrindiniu nepriklausomu kintamuoju. Čia derėtų paminėti 2006 m. J. Gual ir Jodar–Rosell atliktus tyrimus, kur buvo nagrinėtas 1992-2003 m. valstybės finansavimo poveikis gamybos sektoriui. Šiame darbe buvo vertinama pagalba 11 ES valstybių ir nustatyta, kad valstybės pagalba pramonės sektoriuje lėmė didesnę šio sektoriaus našumą ir bendrą šalies ekonominę augimą (Gual, Jodar-Rosell, 2006).

Kitas svarbus nacionalinės valstybės paramos tyrimas, atskleidžiantis valstybės pagalbos veiksmingumą – tai ekonomistų P. Aghion, J. Boulanger, E. Cohen vertinimas. Šio tyrimo metu buvo nagrinėjamas 12 ES valstybių sektorinės pagalbos poveikis pagamintos produkcijos eksportui 1992-2008 m. Rezultatai atskleidė, kad valstybių įgyvendinama sektorinė pagalba pramonės ir paslaugų sektoriui turėjo teigiamą efektą tų valstybių eksportui, ir kad sektorinė valstybės pagalba yra efektyvesnė tose valstybėse, kurios yra mažiau išsivysčiusios (Aghion, Boulanger, Cohen 2011).

Prie nacionalinės valstybės pagalbos tyrimų derėtų paminėti ir 2013 m. atliktus mokslininkų R. Stollinger ir M. Holzner vertinimus. Šia analize taip pat buvo siekiama atskleisti valstybės pagalbos poveikį eksportui 27 ES šalyse. Tyrimų rezultatai parodė, kad valstybės pagalba gamybai turi teigiamą poveikį šalies eksporto konkurencingumui ir tai, kad šalies politinis stabilumas ir sklandus valdžios funkcionavimas neturi sąryšio su sėkmingai taikoma valstybės parama (Stöllinger, Holzner, 2013). Taigi, šie trys 2006, 2011 ir 2013 m. atlikti tyrimai atskleidžia, kad nacionalinė valstybės parama yra efektyvi, ji daro teigiamą poveikį šalių ekonominiams rodikliams ir lemia tiek gamybos sektoriaus našumą, tiek sėkmingą eksporto plėtrą ir konkurencingumą.

2.4.2. Regioninės pagalbos efektyvumo tyrimai

Regioninės paramos efektyvumo tyrimai – tai tokios analizės, kuriose nepriklausomu kintamuoju laikoma ne bendra nacionalinė valstybės parama, o jos sudedamoji dalis - parama, skirta regionų plėtrai ir vystymuisi. Regioninė valstybės parama – tai viena iš priemonių įgyvendinti svarbų ES politikos tikslą – mažinti ekonominius socialinius skirtumus tarp valstybių narių. Pavyzdžiui, 1999 m. ekonomistai C. Wren ir J. Taylor nagrinėjo 12 Jungtinės Karalystės regionų užimtumo lygį ir regioninės politikos įgyvendinimą 1971–1994 metais. Šio tyrimo rezultatai atskleidė, kad regioninė parama Jungtinėje Karalystėje lėmė regionų konvergenciją, t.y. sumažėjo skirtumai tarp atskirų regionų užimtumo lygio (Wren, Taylor, 1999).

Analizuojant atliktus regioninės pagalbos poveikio ekonomikai tyrimus, svarbu paminėti ir italų ekonomistų R. Bronzini ir G. De Blasio Italijos regioninės politikos įgyvendinimo analizę. Buvo siekiama išsiaiškinti, ar valstybės skirtos subsidijos įmonėms, kurios savo veiklą vykdo mažiau išsivysčiusiuose Italijos regionuose, lemia tų regionų vystymąsi. Šio tyrimo metu buvo analizuojamos 1008 verslo subjektų finansinės ataskaitos nuo 1994 iki 2001 m. ir buvo padaryta išvada, kad ši regioninės politikos priemonė nėra tokia efektyvi, nes buvo tikėtasi didesnės investicijų grąžos mažiau išsivysčiusiuose regionuose (Bronzini, De Blasio, 2006). Ši mokslininkų įžvalga sukėlė daug diskusijų ir abejonių dėl valstybės paramos efektyvumo.

Kita svarbi mokslininkų analizė, kuri taip pat atskleidė, kad valstybės parama ne visada turi teigiamą efektą ekonominiams rodikliams, atlikta Prancūzijoje. Ekonomistai L. Gobillon, T. Magnac ir H. Selod įvertino valstybės įgyvendintą programą, kuria buvo siekiama skatinti užimtumą Paryžiuje 1993–2003 m. Tyrimas atskleidė, kad nedarbo lygis po šios programos įgyvendinimo nepakito ir valstybės pagalba šiuo atveju nelėmė užimtumo didėjimo regione (Gobillon, Magnac, Selod, 2012).

Derėtų paminėti ir 2015 m. atliktą tyrimą, kuriame valstybės pagalba 27 ES šalyse buvo vertinama dviem aspektais: ar ji turi įtakos produktyvumui šalyse, ir ar tai lemia investicijų didėjimą. Ši analizė atskleidė, kad valstybės pagalba nėra efektyvi priemonė skatinti ekonomikos augimą ir investicijas. Pasak tyrimą atlikusių mokslininkų C. B. Tunalı ir J. Fidrmuc (2015), rezultatai neatspindi to, kad parama yra nereikalinga ir šie ekonomistai tai paaiškina dviem argumentais. Visų pirma, valstybės pagalba verslui nelemia mažesnio ekonominio šalies augimo, o tai reiškia, kad paramos teikimas privačiam sektoriui nestabdo šalies produktyvumo. Kitas argumentas – produktyvumas ir investicijos šalyje pilnai neatspindi šalies ekonominės gerovės, o didelė paramos dalis tenka regionų vystymuisi ir aplinkos apsaugai, tad šie veiksniai nedaro tiesioginio stipraus poveikio produktyvumui, tačiau lemia ekonominę socialinę gerovę. Šie ekonomistai teigia, kad valstybės pagalba yra reikalinga rinkos ydų taisymui bei išorinių veiksnių

įtakos mažinimui, tačiau poveikio produktyvumui ir investicijų srautams ES šalyse ji nedaro (Tunali, Fidrmuc, 2015).

Taigi, mokslininkų tyrimai atskleidžia skirtingus valstybės pagalbos efektyvumo vertinimus. Analizės, atliktos nacionalinės valstybės paramos atžvilgiu, parodė, kad pagalba verslui turi teigiamos įtakos eksportui, konkurencingumui bei produktyvumui. Tačiau tie tyrimai, kuriuose buvo vertinamas regioninės politikos įgyvendinimas, atskleidė, kad siekiant tam tikrų tikslų, pavyzdžiui, skatinti užimtumą ar mažinti skirtumus tarp regionų, valstybės pagalba ne visada turi teigiamų rezultatų. Ekonomistai atskleidė, kad tam tikrais atvejais, pagalba neturi poveikio ir nelemia produktyvumo bei investicijų plėtros šalyse.

3. *DE MINIMIS* PAGALBOS TEIKIMO YPATUMAI LIETUVOJE IR PRIEMONIŲ ĮGYVENDINIMO ANALIZĖ

De minimis pagalba pradėta reglamentuoti nuo 2001 m., tačiau šios paramos teikimo mastas kasmet vis didėja. Minimalios pagalbos teikimo būdai ir formos yra labai įvairūs, tačiau priemonių įgyvendinimas nežymiai skiriasi nuo nacionalinės valstybės pagalbos teikimo. Šiame skyriuje pateikiamas *de minimis* valstybės pagalbą reglamentuojančių teisės aktų nuo 2001 m. iki dabar palyginimas, atskleidžiama minimalios pagalbos reikšmė nacionalinės paramos kontekste, atliekamo tyrimo metodologija ir nereikšmingos pagalbos įgyvendinamų priemonių poveikis pagrindinių šalies rodiklių kitimui.

3.1. *De minimis* pagalbą reglamentuojančių teisės aktų palyginimas

Iki 2001 m. *de minimis* pagalba egzistavo kaip taisyklė, tačiau Komisijos Reglamentas (EB) Nr. 69/2001 įtvirtino minimalios pagalbos teikimo principus. Šiame teisės akte nereikšmingos pagalbos riba – 100 000 eurų per trejus finansinius metus ir ji negali būti teikiama žemės ūkio, žuvininkystės, akvakultūros ir transporto sektoriams, taip pat pagalba neteikiama eksportuojančioms įmonėms²¹.

Kitas minimalią pagalbą žymintis teisės aktas – tai Komisijos Reglamentas (EB) Nr. 1998/2006, kuris papildė ankstesnį 2001 metų reglamentą.

Lyginant su 2001 m. teisės aktu galima išskirti keletą esminių skirtumų:

- atsižvelgiant į infliacijos pokyčius bei BVP ES šalyse kitimą, buvo padidinta nereikšmingos pagalbos sumos riba nuo 100 000 eurų iki 200 000 eurų per trejus metus;
- nuo 2006 m. transporto sektorius yra įtraukiamas į *de minimis* paramos taikymo sritį, tačiau paramos suma neturi viršyti 100 000 eurų per trejus metus, o tai reiškia dvigubai mažiau nei standartinė *de minimis* pagalba. Pagrindinė priežastis, lėmusi tokią maksimalią paramos sumą - tai transporto politikos laikymasis, t.y. atsižvelgiama į tokias problemas, kaip spūstis keliuose ir didelis keliais vežamų krovinių skaičius;
- 2006 m. priimtame teisės akte minimali pagalba taikoma žemės ūkio subjektams, kurie užsiima žemės ūkio produktų perdirbimu ar prekyba, o 2001 m. buvo nurodyta, kad visiems žemės ūkio veiklą vykdančioms subjektams tokia parama nėra taikoma;
- 2006 m. reglamente nurodyta, kad *de minimis* pagalba nėra teikiama įmonėms, kurių finansinė būklė yra sunki. Toks sprendimas priimtas todėl, kad skaičiuojant nereikšmingos paramos

²¹ Komisijos Reglamentas Nr. 69/2001, dėl EB sutarties 87 ir 88 straipsnių taikymo *de minimis* pagalbai. Prieiga per internetą <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001R0069&from=EN>.

dydį, gali kilti sunkumų nustatant bendrąjį subsidijos ekvivalentą;

- valstybės pagalba nuo 2006 metų nėra taikoma anglies pramonės sektoriuje veikiančioms įmonėms²².

Prieš analizuojant naujausius teisės aktus, kuriais dabar vadovaujamasi teikiant nereikšmingą pagalbą, derėtų išskirti Komisijos reglamentą Nr. 875/2007, kuris nustato minimalios pagalbos teikimo sąlygas žuvininkystės ir akvakultūros sektoriams, tačiau pagalbos riba yra 30 000 eurų per trejus finansinius metus²³.

Komisijos reglamentai EB Nr. 1407/2013 ir Nr. 1408/2013 - tai aktualūs minimalią pagalbą reglamentuojantys teisės aktai: Reglamentas EB Nr. 1407/2013 reglamentuoja bendrosios nereikšmingos pagalbos taikymą, o EB Nr. 1408/2013 – minimalios paramos skyrimą žemės ūkio subjektams. Lyginant naujausio ir ankstesnių reglamentų pasikeitimus, reikėtų išskirti šiuos skirtumus:

- nuo 2013 m., priešingai nei anksčiau, nereikšminga pagalba teikiama sunkumus patiriančioms įmonėms;

- nuo 2007 m. pagal Komisijos reglamentą Nr. 875/2007, *de minimis* pagalbos priemonės gali būti taikomos ir akvakultūros sektoriui, tačiau ši pagalbos suma negali viršyti 30 000 eurų per trejus metus;

- nuo 2013 m. pagalbos subjektams, vykdančioms bet kokią su žemės ūkiu susijusią veiklą, riba – 15 000 eurų per trejus metus, o anksčiau *de minimis* parama buvo teikiama tik pirminio žemės ūkio produktų gamybos sektoriui²⁴.

2 lentelė. 2001, 2006 ir 2013 m. *de minimis* pagalbą reglamentuojančių teisės aktų palyginimas

	2001 m. sausio 12 d.	2006 m. gruodžio 15 d.	2013 m. gruodžio 18 d.
Reglamentas	EB Nr. 69/2001	EB Nr. 1998/2006	EB Nr. 1407/2013, EB Nr. 1408/2013
Pagalbos sumos riba, EUR	100 000	200 000	200 000
Sritys, kurioms pagalba nėra taikoma	Žemės ūkis	Žuvininkystė	Eksportas
	Žuvininkystė	Eksportas	
	Transportas	Sunkumus patiriančios įmonės	
	Eksportas	Anglies pramonė	

(šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Komisijos reglamentais Nr. 69/2001, Nr. 1998/2006, Nr.

1407/2013, Nr. 1408/2013)

²² Komisijos Reglamentas (EB) Nr. 1998/2006, dėl sutarties 87 ir 88 straipsnių taikymo *de minimis* pagalbai. Prieiga per internetą <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:379:0005:0010:lt:PDF>

²³ Komisijos Reglamentas (EB) Nr. 875/2007, dėl sutarties 87 ir 88 straipsnių taikymo *de minimis* valstybės pagalbai žuvininkystės sektoriuje. Prieiga per internetą <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32007R0875&from=LT>

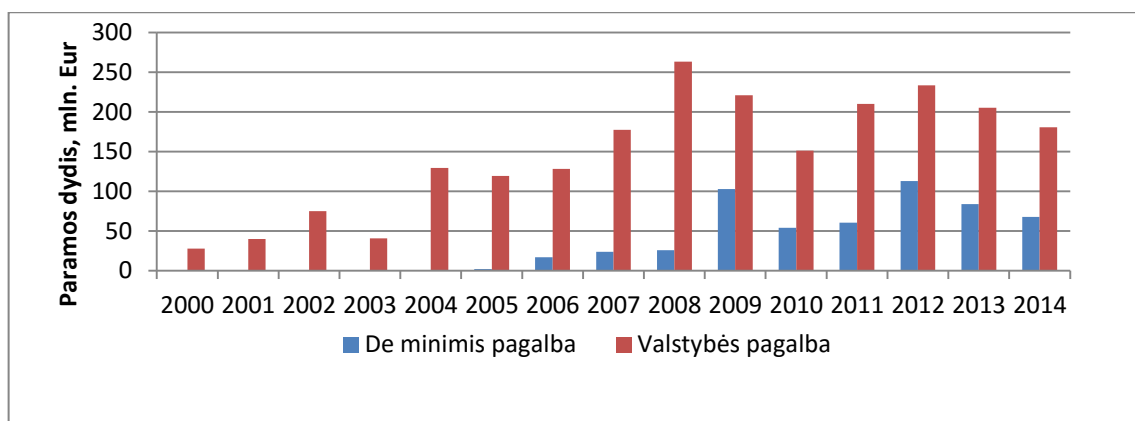
²⁴ Komisijos Reglamentas (EB) Nr. 1407/2013, dėl sutarties Europos Sąjungos veikimo 107 ir 108 straipsnių taikymo *de minimis* pagalbai. Prieiga per internetą <http://www.ltk.lt/userfiles/De%20minimis%20reglamentas.pdf>

Lentelėje pateiktos Komisijos reglamentuose 2001–2013 m. nurodytos *de minimis* pagalbos sumos ribos, kurios nuo 2001 iki 2006 m. išaugo dvigubai, taip pat ūkio sektoriai, kuriems nereikšminga pagalba nėra taikoma dėl įvairių anksčiau minėtų priežasčių. Taigi, remiantis šiais pagrindiniais teisės aktais, reglamentuojančiais *de minimis* pagalbos teikimo ypatumus ir sritis, galima daryti išvadą, kad bėgant laikui šios pagalbos taikymo ypatumai kito ir įstatymai tapo naudingesni verslo subjektams, nes nuo 2001 m. iki dabar prasiplėtė reglamento taikymo sritys, t.y. daugiau skirtingų sektorių įmonių turi galimybę gauti nereikšmingą paramą bei padidėjo paramos riba: nuo 100 000 eurų iki 200 000 eurų per trejus finansinius metus.

3.2. 2000–2014 metų *de minimis* pagalbos reikšmės nacionalinės paramos atžvilgiu kitimas

Nereikšmingos pagalbos priemonėmis naudojasi daugybė verslo subjektų Lietuvoje. Ši pagalbos rūšis verslo subjektams yra naudinga tuo, kad apie ją nereikia pranešti Europos Komisijai, o tai reiškia, kad minimali pagalba nesudaro kliūčių įmonėms pretenduoti į kitas paramos formas ir teikti paraiškas didesnio masto ES finansavimui. Minimali pagalba verslo subjektams suteikia galimybę pagerinti įmonės finansinius rodiklius, sukurti naujas darbo vietas, kelti darbuotojų kvalifikaciją ar ieškoti naujų verslo partnerių, tačiau nereikšmingos paramos esmė – neiškreipti konkurencijos tarp verslo subjektų, būtent dėl to ir yra nustatytos paramos teikimo sumos ribos.

De minimis pagalbos teikimas nėra įtraukiamas į bendrą valstybės pagalbos registrą dėl to, kad apie šią paramą nereikia informuoti Europos Komisijos. O valstybės nacionalinę pagalbą sudaro visomis priemonėmis teikiama pagalba verslo subjektams Lietuvoje, kuri turi būti patvirtinta ir suderinta su Europos Komisija. Taigi, valstybės ir *de minimis* pagalbos yra registruojamos atskiruose registruose, o šių pagalbų kitimą ir teikimo mastą Lietuvoje atspindi 3 diagrama.

3 diagrama. 2000–2014 m. *de minimis* ir nacionalinės pagalbos apimtys Lietuvoje

(šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Konkurencijos Tarybos duomenimis²⁵)

²⁵ 2000–2012 m. valstybės pagalbos ataskaitos. Prieiga per internetą http://www.kt.gov.lt/index.php?show=vp_ataskaitos

Diagramoje pateikti duomenys apie suteiktą valstybės ir *de minimis* pagalbos sumą 2000–2014 m. Šioje diagramoje pateikti duomenys detaliau pateikti 4 priede. Nors Lietuvoje bendra valstybės pagalba pradėta teikti nuo 1996 m., tačiau tikslios finansavimo sumų ataskaitos pateikiamos nuo 2000 m., nes tų metų birželį įsigaliojo Valstybės pagalbos ūkio subjektams kontrolės įstatymas, kuris nustatė sistemingą pagalbos teikimo tvarką. 2000 m. nacionalinė valstybės pagalbos suma lygi 27,94 mln. eurų, o didžioji dalis pagalbos, t.y. 26,20 mln. eurų buvo skirta transporto sektoriaus plėtrai, likusi dalis lėšų tolygiai pasiskirstė horizontaliajai pagalbai ir kitų ūkio sektorių vystymuisi²⁶.

2001 m. valstybės teikiama pagalba lygi 39,73 mln. eurų, t.y. 11,79 mln. eurų didesnė, nei buvo suteikta praėjusiais metais. 2001 m. pagrindinės pagalbos taikymo sritys buvo dvi: transporto sektoriaus plėtojimas ir įmonių gelbėjimas bei restruktūrizavimas. Verslo įmonių gelbėjimui buvo skirta 14,85 mln. eurų ir didžioji valstybės pagalbos paramos dalis buvo skirta AB „Mažeikių nafta“ restruktūrizavimui²⁷.

2002 m. valstybės paramos mastas išaugo 88,67 proc., ji buvo lygi 74,96 mln. eurų. Kaip ir praėjusiais metais, didžioji dalis paramos skirta transporto sektoriui (29,50 mln. eurų) ir verslo subjektų gelbėjimui (40,22 mln. eurų). 2002 m. daugiausiai valstybės pagalbos buvo teikiama AB „Panevėžio stiklas“, UAB „Sparta“ ir AB „Trys sezonai“ subsidijų, mokesčių atidėjimų ir atleidimų forma²⁸.

Vertinant 2003 m. valstybės pagalbos apimtį Lietuvoje, reikėtų atsižvelgti į tai, kad paramos suma sumažėjo iki 40,67 mln. eurų. Šiam sumažėjimui įtakos galėjo turėti Lietuvos ruošimasis įstoti į Europos Sąjungą ir Lietuvos biudžeto lėšų skirstymo politika. Pagalbos teikimo tikslai išlieka tokie patys, kaip ir ankstesniais metais – daugiausiai lėšų skiriama transporto sektoriaus vystymuisi (14,37 mln. eurų) ir ūkio subjektų gelbėjimui (21,29 mln. eurų)²⁹.

Remiantis 2004 m. Konkurencijos Tarybos pateiktomis ataskaitomis ir 5 diagrama, galima teigti, kad per visą 2000–2014 metų laikotarpį, 2004 m. valstybės pagalbos sumų pokytis pats didžiausias, parama ūkio subjektams per metus išaugo 3,18 karto, t.y. iki 129,29 mln. eurų. Tokį didelį paramos mastą lėmė Lietuvos įstojimas į ES, nauji konkurencijos politikos reglamentai ir ES struktūrinių fondų lėšų naudojimas. Didžiausia dalis nacionalinės valstybės pagalbos lėšų 2004 m. buvo skirta žemės ūkio sektoriui (98,16 mln. eurų), likusi dalis lėšų teikiama įmonių restruktūrizavimui (13,87 mln. eurų), transporto sektoriui (5,41 mln. eurų). Derėtų paminėti, kad 2004 m. išryškėjo regioninės valstybės pagalbos teikimo vaidmuo. Ekonomiškai silpnėsių regionų plėtrai 2004 m. skirta 7,75 mln. eurų. Ši paramos rūšis Lietuvoje įgijo reikšmę dėl to, kad Lietuvai

²⁶ 2000 m. valstybės pagalbos ataskaita. Prieiga per internetą http://kt.gov.lt/index.php?show=vp_ataskaitos

²⁷ 2001 m. valstybės pagalbos ataskaita. Prieiga per internetą http://kt.gov.lt/index.php?show=vp_ataskaitos

²⁸ 2002 m. valstybės pagalbos ataskaita. Prieiga per internetą http://kt.gov.lt/index.php?show=vp_ataskaitos

²⁹ 2003 m. valstybės pagalbos ataskaita. Prieiga per internetą http://kt.gov.lt/index.php?show=vp_ataskaitos

įstojus į Europos Sąjungą ir laikantis bendrų tikslų ir įstatymų, siekiama mažinti regionų ekonominį socialinį atotrūkį. Taigi, derėtų paminėti, kad 2004 metai Lietuvos valstybės pagalbos kontekste yra reikšmingi, nes įstojimas į ES lėmė reikšmingą žemės ūkio sektoriaus plėtrą bei regioninės pagalbos vaidmens padidėjimą³⁰.

Lyginant su 2004 m., 2005 m. suteikta valstybės pagalba ūkio subjektams Lietuvoje yra mažesnė, ji lygi 119,16 mln. eurų. Šiuo laikotarpiu pagrindiniai paramos gavėjai: žemės ūkio veiklą vykdantys subjektai (92,90 mln. eurų), finansinius sunkumus patiriančios įmonės (4,84 mln. eurų). Kaip ir praėjusiais metais, parama regionų plėtrai sudaro vis didesnę reikšmę (10,77 mln. eurų). 2005 m. paramos teikimo poreikis išryškėja ir SVV plėtrai (3,56 mln. eurų), aplinkos apsaugai (2,55 mln. eurų), inovacijoms ir moksliniams tyrimams (2,23 mln. eurų). Šių sričių plėtra yra sudedamoji dalis ES politikos principų ir strategijų, taigi, Lietuvoje šių sričių vystymasis ir didesnis finansavimas atspindi šalies integraciją į bendrą ES politiką³¹.

Nereikšmingos pagalbos terminas naudojamas 2000–2004 m. nacionalinės valstybės pagalbos ataskaitose, tačiau šios pagalbos teikimo duomenys Lietuvoje pradėti registruoti 2005 m. Ši pagalbos rūšis nėra siejama su konkrečiais tikslais, tačiau ja siekiama nedidelėmis, nereikšmingomis finansavimo sumomis pagerinti verslo subjektų apyvartumą, finansinius rodiklius, užimtumą šalyje, konkurencingumą ir bendrą ekonominę situaciją Lietuvoje. Visos *de minimis* pagalbos suma, užregistruota 2005 m. lygi 1,9 mln. eurų.

2006 m. tiek nacionalinė valstybės pagalba, tiek *de minimis* parama padidėjo proporcingai. Valstybės parama 2006 m. buvo lygi 128,27 mln. eurų. Kaip ir ankstesniais metais, didelę reikšmę bendros pagalbos sudaro parama žemės ūkiui (74,06 mln. eurų) ir atsilikusių regionų plėtrai (15,89 mln. eurų). Didesnį vaidmenį įgijo parama mažoms ir vidutinėms įmonėms, 2006 m. ji lygi 16,04 mln. eurų ir sudarė 12,79 proc. visos nacionalinės paramos lėšų³². Vertinant *de minimis* pagalbą šiuo laikotarpiu, derėtų paminėti tai, kad parama išaugo iki 17,11 mln. eurų. Tokiam žymiam pagalbos teikimo mastui įtakos turėjo 2006 m. priimtas naujasis Komisijos reglamentas Nr. 1998/2006, kuris nustatė naują *de minimis* pagalbos ribą – 200 000 eurų per trejus finansinius metus, o tai yra dvigubai daugiau, nei reglamentavo ankstesni teisės aktai. Reikėtų paminėti ir tai, kad 2005 m. paramos teikimas pradėtas registruoti tik nuo spalio 1 d., tad tais metais užregistruota parama verslo subjektams atspindi tik trijų mėnesių pagalbos teikimą. Taigi, 2006 m. *de minimis* pagalba įgyja didesnę reikšmę Lietuvos valstybės kontekste ir sudaro 13,33 proc. nacionalinės valstybės pagalbos.

³⁰ 2004 m. valstybės pagalbos ataskaita. Prieiga per internetą http://kt.gov.lt/index.php?show=vp_ataskaitos

³¹ 2005 m. valstybės pagalbos ataskaita. Prieiga per internetą http://kt.gov.lt/index.php?show=vp_ataskaitos

³² 2006 m. valstybės pagalbos ataskaita. Prieiga per internetą http://kt.gov.lt/index.php?show=vp_ataskaitos

Remiantis 2007 m. nacionalinės valstybės pagalbos ataskaitomis, *de minimis* duomenimis ir 5 diagrama, galima teigti, kad 2007 m. paramų teikimo apimtys didėja. Pagrindiniai valstybės paramos gavėjai – žemės ūkio sektoriaus subjektai (122,64 mln. eurų). Didelė paramos dalis skirta aplinkos apsaugai (18,26 mln. eurų) ir regioninei paramai (9,47 mln. eurų). Esminis skirtumas tarp 2007 m. ir ankstesnių metų teikiamos valstybės paramos, didelę reikšmę įgyja nauja sritis – kvalifikacijos kėlimas (14,09 mln. eurų). Darbuotojų kvalifikacijos kėlimui, mokymams skirtomis lėšomis siekiama padidinti šalies darbo rinkos konkurencingumą, darbo našumą ir užimtų darbuotojų skaičių šalyje³³. Kaip ir valstybės pagalbos, taip ir *de minimis* paramos teikimo mastas 2007 m. didėjo. Bendra nereikšmingos pagalbos suma – 23,69 mln. eurų.

2008 m. nacionalinės valstybės pagalbos teikimo ypatumuose žymių skirtumų nepastebėta. Paramos dydis išaugo iki 263,27 mln. eurų, tačiau paramos tikslai išliko tie patys: žemės ūkio, regionų, smulkaus, vidutinio verslo plėtra ir darbuotojų kvalifikacijos kėlimas³⁴. *De minimis* pagalbos dydis šiais metais taip pat išaugo, jis lygus 25,64 mln. eurų.

2009 m. valstybės patyrė ekonominį nuosmukį ir tai turėjo įtakos valstybės paramos sumažėjimui. Visa nacionalinė valstybės parama 2009 m. buvo lygi 220,75 mln. eurų. Šiuo laikotarpiu didžioji dalis paramos teko žemės ūkiui (83,14 mln. eurų), transporto sektoriui (56,19 mln. eurų) ir aplinkos apsaugai (31,77 mln. eurų)³⁵. Priešingai nei nacionalinė pagalba, nereikšminga parama 2009 m. išaugo 4 kartus, iki 102,68 mln. eurų. Tai sudarė 46,51 proc. visos nacionalinės paramos Lietuvoje. Galima daryti prielaidą, kad ūkio subjektai krizės laikotarpiu patyrę finansinius sunkumus, plačiau teikė paraiškas *de minimis* paramos gavimui, nes šios pagalbos gavimo procesas daug paprastesnis, greitesnis ir apie jį nereikia pranešti Europos Komisijai.

2010 m. nacionalinė valstybės pagalba sumažėjo 31,62 proc., tuo laikotarpiu ji buvo lygi 150,95 mln. eurų. Didžioji dalis paramos teko žemės ūkio plėtrai (76,79 mln. eurų) ir regionų vystymui (54,41 mln. eurų). 2010 m. padidėjo parama gyventojų užimtumo programoms, kuriomis siekiama mažinti nedarbą ir didinti užimtų gyventojų skaičių, ji sudarė 7,01 mln. eurų³⁶. Kaip ir nacionalinė valstybės pagalba, taip ir *de minimis* šiuo laikotarpiu sumažėjo 47,43 proc. Tam įtakos turėjo finansinės krizės padariniai, dėl kurių sumažėjo investicijų srautas ir valstybinio sektoriaus institucijos riboja paramos teikimo mastą.

2011 m. tiek nacionalinės valstybės pagalbos, tiek minimalios paramos teikimo mastai išaugo ir beveik pasiekė 2009 m. vyrausį finansavimą, tai lėmė ekonomikos atsigavimas po nuosmukio³⁷.

³³ 2007 m. valstybės pagalbos ataskaita. Prieiga per internetą http://kt.gov.lt/index.php?show=vp_ataskaitos

³⁴ 2008 m. valstybės pagalbos ataskaita. Prieiga per internetą http://kt.gov.lt/index.php?show=vp_ataskaitos

³⁵ 2009 m. valstybės pagalbos ataskaita. Prieiga per internetą http://kt.gov.lt/index.php?show=vp_ataskaitos

³⁶ 2010 m. valstybės pagalbos ataskaita. Prieiga per internetą http://kt.gov.lt/index.php?show=vp_ataskaitos

³⁷ 2011 m. valstybės pagalbos ataskaita. Prieiga per internetą http://kt.gov.lt/index.php?show=vp_ataskaitos

Nacionalinės valstybės pagalbos finansavimo kryptys išliko tos pačios kaip ir 2010 m.

Vertinant 2012 m. valstybės pagalbą, derėtų paminėti tai, kad nereikšminga pagalba nacionalinės valstybės pagalbos kontekste įgijo didžiausią reikšmę per 2005–2014 metus, ji sudarė 48,47 proc. nacionalinės pagalbos. Nors nacionalinės pagalbos teikimo mastas nežymiai pakitęs nuo 2011 m. ir paramos tikslai išliko tie patys, t.y. daugiausiai lėšų skiriama žemės ūkio sektoriaus subjektams ir atsilikusių regionų plėtrai, tačiau *de minimis* pagalbos mastai išaugo 46 proc., 2012 m. nereikšmingos pagalbos suma buvo lygi 113,05 mln. eurų³⁸. Tai atskleidžia nereikšmingos pagalbos poreikį tiek verslo subjektams, tiek ir valstybės strateginių tikslų įgyvendinimui, ekonominei plėtrai.

2013–2014 m. ir nereikšminga, ir nacionalinė pagalba Lietuvoje mažėjo panašiais tempais. Nacionalinė pagalba 2013 m. buvo lygi 205,04 mln. eurų, o 2014 m. – 180,63 mln. eurų. Minimali pagalba taip pat mažėjo: 2013 m. – 83,90 mln. eurų, o 2014 m. – 67,87 mln. eurų.

Taigi, vertinant 2000–2014 m. nacionalinės valstybės pagalbos ir nereikšmingos paramos teikimo ypatumus, derėtų išskirti pagrindinius bruožus: nacionalinės valstybės pagalbos didėjimui įtakos turėjo Lietuvos įstojimas į ES 2004 m., tai lėmė ne tik ES struktūrinių fondų lėšų naudojimą, valstybės sektoriaus finansavimo didėjimą, bet ir paramos teikimo krypties pasikeitimą – siekiant Europos šalių integracijos ir regioninių skirtumų mažinimo, didžiausia finansavimo suma buvo skiriama žemės ūkio sektoriui, regionų plėtrai, aplinkos apsaugai SVV plėtrai bei užimtumo skatinimui. Taip pat didelę įtaką pagalbos verslui apimtims turėjo ekonominė krizė, kurios metu buvo pakeistos pagalbos teikimo kryptys ir sumos. *De minimis* paramos teikimo mastai kito proporcingai su nacionaline valstybės pagalba, tačiau 2012 m. šios pagalbos formos vaidmuo valstybės finansavimo atžvilgiu buvo ryškiausias, *de minimis* sudarė 48,47 proc. visos nacionalinės paramos, o tai atskleidžia minimalios pagalbos poreikį ir verslo subjektams, ir bendrai valstybės ekonominei plėtrai.

3.3. *De minimis* pagalbos priemonių įgyvendinimo vertinimas

Kaip ir valstybės pagalba, minimali parama yra naudojama valstybės problemoms spręsti. Kiekvienos priemonės įgyvendinimas turi numatytus tikslus. *De minimis* parama yra teikiama tokiais pat priemonėmis kaip ir valstybės pagalba, tik esminis skirtumas yra tas, kad nereikšmingos pagalbos suma turi griežtą finansavimo sumos ribą. Minimali pagalba teikiama subsidijomis, dotacijomis, mokesčių lengvatomis, mikropaskolų teikimu, paskolų garantijomis, palūkanų kompensavimu ir kitais pagalbos teikimo instrumentais. Šiame poskyryje atliekami skirtingų priemonių įgyvendinimo vertinimai Lietuvoje ir įvertinamas ryšys tarp pagalbos formos

³⁸ 2012 m. valstybės pagalbos ataskaita. Prieiga per internetą http://kt.gov.lt/index.php?show=vp_ataskaitos

įgyvendinimo finansavimo sumos ir bendrų Lietuvos ekonominių rodiklių: SVV apyvartumo, užimtumo ir darbo produktyvumo.

3.3.1. Tyrimo metodologija

Norint įvertinti ryšį tarp finansavimo sumos ir ekonominių rodiklių, reikia apskaičiuoti koreliacijos koeficientą, kuris nurodo ryšio tarp kintamųjų stiprumą. Nustatant kintamųjų tarpusavio priklausomybę taip pat derėtų įvertinti tiesinės regresijos funkciją, kuri atskleidžia, kaip kintamieji yra tarpusavyje susiję.

Vertinant nereikšmingą pagalbą Lietuvoje, susidurta su tokiais iššūkiais: minimalios pagalbos registras yra prieinamas tik verslo subjektams, kurie gauna šią paramą ir institucijoms, kurios ją teikia, todėl tiksli ir išsami informacija apie *de minimis* pagalbą konkreitiems verslo subjektams yra konfidenciali. Taip pat ši parama pradėta registruoti tik nuo 2005 m., vadinasi, didelės imties tikslų pagalbos efektyvumo tyrimų atlikti neįmanoma. Tokį tyrimą reikėtų kartoti ilgalaikiu laikotarpiu, nes šiuo metu finansavimo sumos ir ekonominių rodiklių ryšys atspindi trumpąjį laikotarpį, o ilguoju laikotarpiu gauti tyrimo rezultatai gali kisti. Dar viena problema, su kuria susidurta analizuojant nereikšmingą pagalbą Lietuvoje, tai, kad dalis valstybinių institucijų, kurios teikia šią pagalbą, neregistruoja jos išimtinai, o įtraukia į bendrą valstybės pagalbos, apie kurią nereikia pranešti Europos Komisijai, sumą. Nepaisant to, atliktas tyrimas atspindi ryšį tarp pagalbos priemonėi skirtos sumos ir ekonominių rodiklių, kuriuos tomis priemonėmis siekiama pagerinti.

Tyrimo naudojami rodikliai:

1) Koreliacijos koeficientas (r). Jis taikomas tada, kai egzistuoja tiesinė priklausomybė tarp kintamųjų. Koreliacijos koeficientas – tai vienas iš populiariausių dviejų dydžių priklausomybės matavimo rodiklių, kurį galima taikyti tik esant tiesinei arba artimai tiesinei priklausomybei (Martišius, Kėdaitis, 2013).

Jis apskaičiuojamas formule:

$$r = \frac{\sum (x - \bar{x})(y - \bar{y})}{\sqrt{\sum (x - \bar{x})^2} \cdot \sqrt{\sum (y - \bar{y})^2}}$$

r – koreliacijos koeficientas;

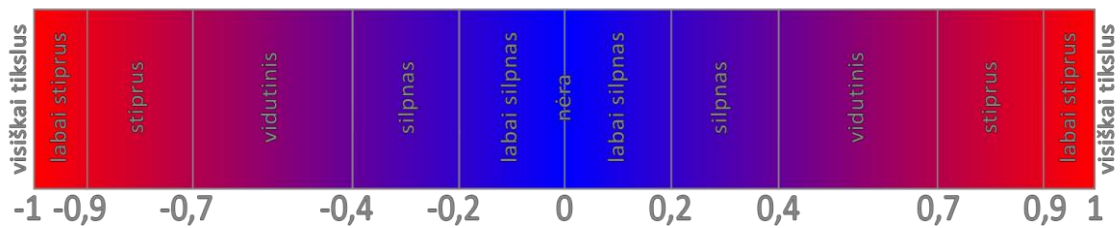
x – nepriklausomo kintamojo imties reikšmės;

$\bar{x}$ – nepriklausomo kintamojo imties vidurkiai;

y – priklausomo kintamojo imties reikšmės;

$\bar{y}$ – priklausomo kintamojo imties vidurkiai.

Koreliacijos koeficiento reikšmės kinta intervale nuo -1 iki 1. Šis koeficientas atspindi priklausomybės stiprumą, t.y. kuo reikšmė arčiau 0, tuo priklausomybė tarp kintamųjų yra silpnesnė ir priešingai, jei reikšmės yra arčiau -1 ir 1, tai ryšys tarp dviejų kintamųjų yra stipresnis (3 pav.)

3 pav. Koreliacijos koeficiento reikšmių skalė

(šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Kasnauskienė, 2010)

2) Tiesinė regresija. Tiesinės regresijos pagalba yra gaunama funkcija, kuri sieja kintamuosius x ir y . Ši funkcija užrašoma taip:

$$y = b_0 + b_1 x$$

Šiuo atveju,

b_0 – pastovus dydis, kuris nurodo y reikšmės pradinę padėtį, kai x reikšmė lygi 0;

b_1 – tai nuolydžio koeficientas, kuris atskleidžia, kiek vienetų pasikeistų y reikšmė, kai x reikšmė padidėtų vienu vienetu.

Taigi, dydžiai b_0 ir b_1 apskaičiuojami pagal šias formules:

$$b_0 = \bar{y} - b_1 \bar{x}$$

$$b_1 = \frac{\sum (x - \bar{x})(y - \bar{y})}{\sum (x - \bar{x})^2}$$

Vertinant porinės regresijos lygtį, svarbu atsižvelgti į tai, ar funkcijos reikšmės yra tikslios. Norint įvertinti porinės regresijos lygties kitimo tikslumą, reikėtų apskaičiuoti šių paklaidų reikšmes:

- vidutinę aproksimacijos paklaidą;

$$\mu_{aproksimacijos} = \frac{1}{n} \sum \frac{|y_i - \bar{y}_i|}{\bar{y}_i} \cdot 100$$

n – vienetų skaičius. Jeigu ši reikšmė yra mažesnė arba lygi 10 %, tada regresijos lygties rezultatai yra tikslūs (Gražytė-Molienė, 2004).

- vidutinę absoliutinę procentinę paklaidą $MAPE$;

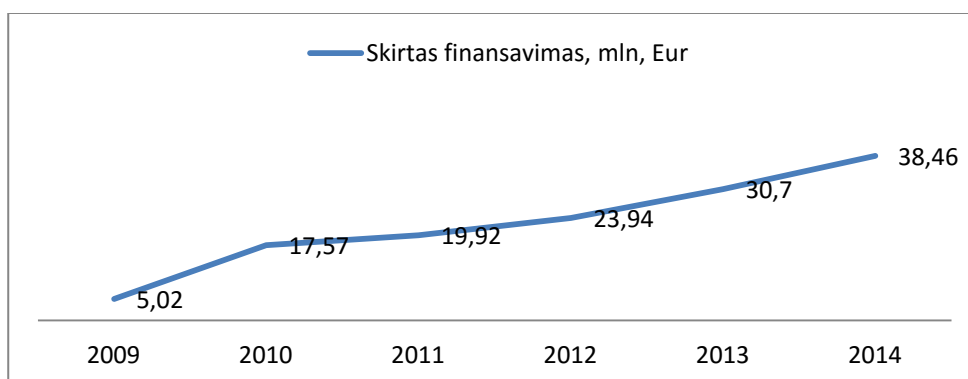
$$MAPE = \frac{1}{n} \sum \frac{|y_i - \bar{y}_i|}{y_i} \cdot 100$$

Jeigu *MAPE* paklaidos reikšmės yra mažesnės nei 10 %, tada regresijos lygties rezultatai yra tikslūs; jei *MAPE* reikšmės svyruoja tarp 10 % ir 20 % – lygties rezultatų tikslumas geras; jei reikšmės svyruoja tarp 20 % ir 50 % – rezultatų tikslumas patenkinamas; o jeigu reikšmė didesnė nei 50 % – rezultatų tikslumas blogas (Martišius, Kėdaitis, 2010).

Ryšio tarp paramos priemonių lėšų sumos ir Lietuvos ekonominių rodiklių tyrimai buvo atlikti, remiantis metiniais Lietuvos darbo biržos, ES struktūrinių fondų investicijų, Europos regioninės plėtros fondo (toliau tekste – ERPF), Europos socialinio fondo (toliau tekste – ESF), Lietuvos statistikos departamento duomenimis.

3.3.2. „Naujos galimybės“ priemonės įtaka smulkaus verslo produktyvumui

„Naujos galimybės“ – tai viena iš ES fondų lėšomis įgyvendinamų priemonių, kuria siekiama padidinti verslo įmonių produktyvumą. Ši finansavimo priemonė skirta SVV įmonių produkcijos pristatymui užsienio rinkose, naujų verslo partnerių paieškai bei esamų rinkų plėtrai³⁹. ES lėšos yra panaudojamos verslo subjektų dalyvavimui tarptautinėse parodose ir mugėse. Remiantis, ūkio ministro įsakymais, šių projektų vertės ribos nuo 4,344 eurų iki 43,443 eurų, taigi šio finansavimo maksimali suma neviršija Komisijos reglamentuose nurodytos 200 000 eurų per trejus finansinius metus suteiktos finansinės pagalbos, tad visa šiai priemonei skirta pinigų suma yra priskiriama nereikšmingai pagalbai⁴⁰. Priemonė „Naujos galimybės“ Lietuvoje pradėta teikti 2009 m. ir šios paramos teikimo apimtys kasmet vis didėja (6 diagrama). Už šį finansavimo būdą yra atsakinga Ūkio ministerija, o už įgyvendinimą – VŠĮ Lietuvos verslo paramos agentūra.

6 diagrama. 2009–2014 m. „Naujos galimybės“ priemonės įgyvendinimui skirtos lėšos

(šaltinis: sudaryta autorės, remiantis ES struktūrinės paramos duomenimis⁴¹)

³⁹ ES parama užsienio parodų dalyvavimui – „Naujos galimybės Lt“. Prieiga per internetą <http://europosparama.lt/parama-uzsienio-parodu-dalyvavimui-naujos-galimybės-lt/>

⁴⁰ Naujos galimybės. Numatomi reikalavimai pareiškėjams ir projektams. Prieiga per internetą http://ukmin.lrv.lt/uploads/ukmin/documents/files/imported/lt/veikla/veiklos_sritys/es_strukturiniai_fondai/2007-2013/INFO/NG_PA_20130327.pdf

⁴¹ ES struktūrinė parama 2007-2013 m.

http://www.esparama.lt/barometras?program=VP2&intermediate_institution=%C5%AAM&program_priority=VP2-2&implementing_institution=LSPA&measure=VP2-2.1-%C5%AAM-04-K&date_to=

Diagramoje pateikti duomenys atspindi priemonei „Naujos galimybės“ skirtą finansavimą Lietuvoje veikiančių SVV produktyvumui skatinti 2009–2014 m. Vertinamas toks laikotarpis todėl, kad šis finansavimas Lietuvoje pradėtas teikti 2009 m., o naujesni duomenys, nei 2014 m., dar nėra oficialiai skelbiami. 2009 m. šios paramos verslo subjektams dydis buvo lygus 5,02 mln. eurų, tačiau 2010 m. šios paramos dydis išaugo 3,5 karto. Per šešerius metus „Naujos galimybės“ priemonei skirtas finansavimas išaugo 7,7 karto, t.y. iki 38,46 mln. eurų sumos.

Šio SVV finansavimo pagrindinis tikslas – skatinti įmonių produktyvumą, dėl to derėtų skirtą finansavimą palyginti su Lietuvoje veikiančių SVV subjektų apyvartomis, t.y. ar ši priemonė turi ryšį su mažų ir vidutinių įmonių produktyvumo rodikliais. 5 priede pateikti skaičiavimai, atskleidžia koreliacijos koeficiento reikšmę, regresijos lygtį, o paklaidos įvertina regresijos lygties tikslumą (3 lentelė). Šiuo atveju, daroma prielaida, kad priemonės įgyvendinimui skirtos lėšos verslo subjekto pajamoms daro poveikį po vienerių metų.

3 lentelė. **Priklausomybės tarp „Naujos galimybės“ paramos sumos ir verslo pardavimo pajamų skaičiavimo rezultatai**

Koreliacijos koeficientas	0,969
Tiesinės regresijos lygtis	$y=30549,75+625,59x$
Aproksimacijos paklaida	11,13
MAPE paklaida	12,03

(Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis 5 priede pateiktais skaičiavimais)

Koreliacijos koeficiento reikšmė lygi 0,969, o tai reiškia, kad finansavimo suma skirta „Naujos galimybės“ priemonei įgyvendinti yra glaudžiai susijusi su Lietuvoje veikiančių SVV apyvartumu ir tarp jų egzistuoja labai stiprus tiesinis ryšys (žr. 3 pav.). Vertinant regresijos lygtį, derėtų paminėti tai, kad padidėjus „Naujos galimybės“ finansavimo lėšoms 1 mln. eurų, mažų ir vidutinių įmonių pardavimo pajamos išaugtų 625,59 mln. eurų. Tai reiškia, kad lėšų paramai pokytis žymiai padidintų Lietuvoje veikiančių verslo subjektų apyvartumą. Regresijos lygties tikslumą galima patikrinti apskaičiavus aproksimacijos ir vidutinės procentinės absoliutinės paklaidos (toliau – *MAPE*) reikšmes. Aproksimacijos paklaida lygi 11,13, o *MAPE* paklaida lygi 12,03. Paklaidų reikšmės nežymiai viršija 10 %, o tai atskleidžia, kad rezultatų tikslumas nėra pats didžiausias, tačiau yra geras. Taigi, galima teigti, kad „Naujos galimybės“ priemonės įgyvendinimas Lietuvoje turi teigiamų rezultatų mažų ir vidutinių įmonių apyvartumui. Reikėtų paminėti, kad pajamų padidėjimui įtakos galėjo turėti daugybė kitų veiksnių: ekonominė situacija, rinkos sąlygos, produktų paklausa tuo laikotarpiu, tačiau vertinant ryšį tarp šios priemonės finansavimo sumos ir jos pagrindinio tikslo – smulkaus ir vidutinio verslo produktyvumo didėjimo, galima daryti išvadą, kad šis *de minimis* instrumentas teigiamai veikia SVV apyvartumo rodiklius.

3.3.3. *De minimis* paramos darbo vietoms kurti ir užimtumo ryšys Lietuvoje

Užimtumas – rodiklis, atskleidžiantis kiek žmonių kuria materialines vertybes, teikia paslaugas ir kaip efektyviai šalyje naudojami darbo ištekliai. Žmogus dirbdamas tenkina savo kasdienes poreikis, o valstybei dirbantis asmuo atneša ekonominę naudą: moka mokesčius, papildo valstybės ir savivaldybių biudžetus, tad užimtumas svarbus tiek žmogui, tiek valstybei (Pilsudskytė, Kavaliauskas, 2010). Užimtumo svarbą valstybės ekonomikai įrodo ir tai, kad ES investicijų viena pagrindinių sričių – tai kokybiško užimtumo ir dalyvavimo darbo rinkoje skatinimas. Tam įgyvendinti 2014–2020 m. bus skiriama 728,59 mln. eurų, o tai sudaro 10,86 proc. visų Europos Sąjungos fondų investicijų⁴². Kiekvienos šalies uždavinys – vykdyti efektyvią užimtumo politiką, formuojant valstybės gyventojų užimtumo struktūrą, didinant socialinį ir ekonominį darbo efektyvumą, įgyvendinant nedarbo profilaktikos ir prevencijos efektyvumą (Simanavičienė, Užkurytė, 2009).

Darbo birža įgyvendina daugybę įvairių programų, kurios padeda spręsti nedarbo problemas bei didinti užimtumą šalyje. Parama darbo vietoms steigti, vietinės užimtumo iniciatyvos (toliau – VUI), atitinka *de minimis* pagalbos sąlygas ir yra priskiriamos nereikšmingai paramai. Šios pagalbos tikslas – kurti naujas darbo vietas bedarbiams įdarbinti, tokiu būdu didinant užimtumą ir vystant socialinę ekonominę infrastruktūrą. VUI projektų finansavimas yra skirtas įrengimams, darbo priemonėms įsigyti, patalpoms remontuoti ar pritaikyti naujoms darbo vietoms⁴³.

Analizuojant šios paramos teikimo mastą ir poveikį užimtumui Lietuvoje, naudojami darbo biržos pateikti duomenys apie vietinių užimtumo iniciatyvų įgyvendintų projektų skaičių, finansavimo sumą ir sukurtas naujas darbo vietas (4 lentelė).

3 lentelė. Įgyvendintų VUI projektų ir sukurtų darbo vietų skaičius

Metai	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Įgyvendinti VUI projektai	36	49	95	131	83	96
Įsteigtos naujos darbo vietos	127	288	327	461	323	390

(šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos darbo biržos duomenimis⁴⁴)

Lentelėje pateikti duomenys apie įgyvendintų projektų skaičių bei naujai įsteigtas darbo vietas. 2010 m. įgyvendinti 36 VUI projektai, dėl kurių sukurtos 127 naujos darbo vietos, 2011 m. įgyvendintų projektų skaičius didėja iki 49, o dėl šių projektų verslo subjektai įdarbino 288 naujus

⁴² Apie 2014-2020 m. ES fondų investicijas. Prieiga per internetą http://esinvesticijos.lt/lt/finansavimas/apie-2014-2020-es-fondu-investicijas#5_klausimas

⁴³ Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas. Nr. X-695. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=478633

⁴⁴ Lietuvos darbo birža. VUI projektai. Prieiga per internetą http://ldb.lt/Informacija/PaslaugosDarbdaviams/Puslapiai/vui_valstybes_parama.aspx

darbuotojus. Didelį pokytį galima pastebėti 2013 m. – tiek įgyvendinamų projektų, tiek darbo vietų sukūrimas išaugo daugiau negu dvigubai. Lyginant su 2011 m., projektų skaičius padidėjo iki 131 ir įgyvendinus šią programą, naujos darbo vietos buvo įsteigtos net 461 asmenims. 2013 m. šie projektai buvo įgyvendinami efektyviausiai, vidutiniškai vieno projekto metu sukuriama 3,5 darbo vietos. 2014 m. projektų skaičius sumažėjo iki 83, tačiau darbuotojų įdarbinta 323. Vertinant 2015 m., projektų skaičius išaugo iki 96 projektų ir 2015 m. sukurta 390 naujų darbo vietų. Taigi, remiantis 3 lentele, galima daryti išvadą, kad efektyviausiai ši parama buvo įgyvendinta 2013 metais, kai buvo įsteigta 461 nauja darbo vieta. Derėtų paminėti ir tai, kad dauguma VUI projektų yra įgyvendinami tuose regionuose, kuriuose bedarbių dalis yra didesnė negu vidutiniškai Lietuvoje, tad 2015 m. daugiausiai lėšų buvo skirta Telšių (0,67 mln. eurų), Vilniaus (0,50 mln. eurų) ir Alytaus (0,46 mln. eurų) regionams, tad šia minimalios pagalbos priemone siekiama mažinti skirtumus tarp Lietuvos regionų.

Taigi, derėtų įvertinti ar VUI įgyvendinimas daro įtaką bendram užimtumo lygiui Lietuvoje. Vertinant ryšį tarp kintamųjų daroma prielaida, kad VUI projektai yra įgyvendinami per vienerius metus, todėl turės įtakos bendram užimtumo lygiui Lietuvoje po vienerių metų.

4 lentelė. Priklausomybės tarp VUI projektų sumos ir užimtumo lygio Lietuvoje skaičiavimo rezultatai

Koreliacijos koeficientas	0,824
Tiesinės regresijos lygtis	$y=42,43+3,39x$
Aproksimacijos paklaida	3,06
MAPE paklaida	3,06

(šaltinis: sudaryta autorės, remiantis 6 priede pateiktais skaičiavimais)

Šiuo atveju, koreliacijos koeficientas lygus 0,824, tad remiantis 3 paveiksle pateikta informacija, galima teigti, kad tarp paramos dydžio, skirtos įgyvendinti VUI projektus ir bendro užimtumo lygio Lietuvoje egzistuoja stiprus ryšys. Tiesinė šių kintamųjų regresinė lygtis atskleidžia, kad šiai paramai padidėjus 1 mln. eurų, užimtumo lygis šalyje padidėtų 3,39 proc. Tai reiškia, kad VUI projektų įgyvendinimo pokyčiai daro įtaką užimtumui šalyje. Norint įvertinti šios lygties tikslumą, buvo apskaičiuotos aproksimacijos ir MAPE paklaidos, kurios atitinkamai lygios 3,06. Jeigu šių paklaidų reikšmės mažesnės nei 10 %, vadinasi, regresijos lygties duomenų patikimumas yra labai geras.

Vertinant paramos lėšų ir užimtumo tarpusavio priklausomybę, galima teigti, kad šiai paramos priemonei skirtų lėšų pokyčiai yra susiję su užimtumo lygio šalyje kitimais, tačiau derėtų įvertinti ir kitus veiksnius, kurie galėjo lemti tokį užimtumo lygio kitimą 2010–2015 m. Tai ne tik *de minimis* parama, bet ir įvairios darbo biržos vykdomos įdarbinimo programos, jaunimo

užimtumo skatinimo iniciatyvos, taip pat įtakos tam turėjo ir į Lietuvą pritrauktos užsienio investicijos, dėl kurių Lietuvoje sukurta daug naujų darbo vietų.

3.3.4. *De minimis* pagalba žmogiškiems ištekliams ir darbo našumas Lietuvoje

Žmogiškieji ištekliai – tai toks gamybos veiksnys, kurio kiekis ir kokybė didėja dėl švietimo ir sveikatos paslaugų vartojimo, t.y. žmogaus našumas, viršijantis nekvalifikuoto darbuotojo našumą (Vainienė, 2005). Didžioji dalis *de minimis* paramos Lietuvoje yra skiriama žmogiškiems ištekliams, ir šia pagalba verslui yra siekiama didinti įmonių produktyvumą bei konkurencingumą. Tai yra daroma įvairias būdais: diegiant integruotas valdymo sistemas, modernius vadybos metodus, atliekant užsienio rinkų tyrimus, vykdant mokymus, profesinės kvalifikacijos kėlimą darbuotojams, profesinių žinių ir įgūdžių tobulinimus. Lėšos šiai paramos rūšiai Lietuvoje yra skiriamos iš ERPF ir ESF.

5 lentelė. **Priklausomybės tarp paramos žmogiškiems ištekliams sumos ir darbo našumo Lietuvoje skaičiavimo rezultatai**

Koreliacijos koeficientas	0,703
Tiesinės regresijos lygtis	$y=103,13+0,59x$
Aproksimacijos paklaida	3,03
MAPE paklaida	3,08

(šaltinis: sudaryta autorės, remiantis 7 priede pateiktais skaičiavimais)

Lentelėje pateiktos koreliacijos koeficiento, tiesinės regresijos lygties ir paklaidų reikšmės, kurių skaičiavimai detalizuoti 7 priede. Derėtų paminėti tai, kad darbo našumo reikšmės šiame tyrime išreikštos indeksuotu procentiniu dydžiu. 2010 m. produktyvumas Lietuvoje išreikštas 100 proc. išraiška ir bet koks darbo našumo padidėjimas ar sumažėjimas išreiškiamas šio rodiklio atžvilgiu. Taigi, vertinant darbo našumą Lietuvoje 2010–2015 m., galima pastebėti, kad kasmet jis auga. Nuo 2010 iki 2011 m. produktyvumo kitimo tempas pats sparčiausias – jis išaugo 5,5 proc., o 2014–2015 m. šis rodiklis didėjo mažiausiu tempu, t.y. 0,5 proc. ir jis buvo lygus 111,5 proc. (7 priedas). Remiantis šiais duomenimis, derėtų ištirti, ar skirta finansavimo suma žmogiškiems ištekliams turi įtakos darbo našumo pokyčiams Lietuvoje. Tam reikia įvertinti koreliacijos koeficiento reikšmę ir tiesinės regresijos funkciją. Šiuo atveju, priešingai, nei vertinant „Naujos galimybės“ ir VUI įgyvendinimą, nėra daroma prielaida, kad paramos poveikis pasireiškė po vienerių metų, nes 7 priede pateiktos finansavimo sumos atspindi laikotarpius, kai lėšos jau buvo panaudotos, o numatyti projektai įgyvendinti. Taigi, skaičiuojant koreliacijos koeficientą vertinama tų pačių metų valstybės paramos suma ir produktyvumas. Šiuo atveju, koreliacijos koeficiento

reikšmė lygi 0,703, remiantis 3 paveikslu, kuriame pateiktas koreliacijos koeficiento vertinimas, galima teigti, kad tarp finansavimo sumos ir darbo našumo Lietuvoje vyrauja stiprus ryšys, o tai atskleidžia, kad darbo našumas yra tiesiogiai susijęs su žmogiškųjų išteklių plėtrai skiriamomis finansavimo lėšomis. Vertėtų atsižvelgti ir į tiesinės regresijos funkciją (žr. 6 lentelė). Ji atspindi tai, kad žmogiškųjų išteklių paramos lėšoms padidėjus 1 mln. eurų, darbo našumas šalyje padidėtų 0,59 proc. Tai parodo, kad pagalbos verslui apimtys yra susijusios su produktyvumo kitimu Lietuvoje.

Taigi, vertinant trijų *de minimis* pagalbos priemonių įgyvendinimą buvo apskaičiuotas koreliacijos koeficientas ir įvertinta tiesinės regresijos lygtis. Visais atvejais, tiek „Naujos galimybės“ programos įgyvendinimo, tiek paramos darbo vietoms kurti ir darbuotojų produktyvumui didinti, atskleidė, kad minimalios pagalbos projektams įgyvendinti skirta pinigų suma turi stiprų ryšį su tomis priemonėmis siekiamais tikslais. Stipriausias ryšys būdingas priemonės „Naujos galimybės“ įgyvendinimui, t.y. produktų pristatymui užsienio rinkoms skirtos lėšos turi įtakos verslo subjektų apyvartumo didėjimui, tačiau svarbu atsižvelgti į tai, kad šios priemonės duomenų reikšmės tiesinėje lygtyje yra tinkamos, tačiau nėra labai gero patikimumo kaip VUI projektų ir darbo našumo skatinimo lygtyse. Vertinant *de minimis* paramos įgyvendinimą darbo vietų kūrimui, reikėtų paminėti, kad ryšys tarp paramos finansavimo ir pasiekto tikslo – užimtumo lygio augimo Lietuvoje, taip pat yra glaudus. Vadinas, pagalbai skirtų lėšų kitimas yra susijęs su dirbančiųjų asmenų skaičiaus pokyčiu Lietuvoje. Analizuojant sąryšį tarp minimalios pagalbos finansavimo sumos žmogiškųjų išteklių plėtrai ir bendro darbo našumo Lietuvoje, taip pat galima pastebėti susijusias tendencijas, kurios atspindi paramos teikimo reikšmę darbuotojų produktyvumui šalyje.

Nors visų šių *de minimis* pagalbos teikimų įgyvendinimas atspindi, kad kiekvienos paramos priemonės tikslai pasiekti: padidėjo smulkaus ir vidutinio verslo subjektų pardavimo pajamos, sumažėjo nedarbas šalyje ir išaugo darbo našumas, tačiau derėtų atsižvelgti ir į kitus ekonominius, politinius ir socialinius veiksnius, kurie taip pat lemia šių rodiklių kitimus. Teigti, kad tik dėl *de minimis* pagalbos taikomų priemonių gerėja Lietuvos rodikliai, būtų netikslinga, tačiau ši parama su tuo susijusi ir daro „nereikšmingą“ teigiamą įtaką šalies gerovei.

IŠVADOS

1. Išanalizavus užsienio ir lietuvių literatūrą, pastebėta, kad valstybės intervencijos poreikis išryškėja ekonominio nuosmukio metu. Tuo laikotarpiu verslo subjektai susiduria su apyvartinių lėšų ir finansavimo trūkumu, tad kreipiasi į valstybines institucijas dėl paramos gavimo. Kiekviena ES valstybė teikdama paramą turi atsižvelgti į tai, ar tai neturės neigiamos įtakos konkurencijai. Valstybė teikia pagalbą verslo subjektams dėl kelių priežasčių: siekdama padidinti darbo našumą šalyje, skatinti užimtumo augimą bei ekonomikos vystymąsi.

2. Lyginant Lietuvos ir ES šalių paramos teikimą, reikėtų paminėti tai, kad parama tiek Lietuvoje, tiek bendrai ES šalyse dažniausiai teikiama subsidijų ir dotacijų forma, tačiau galima išskirti kelis esminius skirtumus. Lietuvoje 2000–2014 metais didžiausia paramos suma skiriama regionų vystymuisi, mažiau paramos teikiama horizontaliajai pagalbai ir sektorių plėtrai. ES valstybėse paramos teikimo tendencijos skiriasi lyginant su Lietuva – daugiausiai finansavimo lėšų skiriama horizontaliajai valstybės pagalbai, o sektorinė ir regioninė paramos rūšys atlieka antraeilį vaidmenį. Lyginant Lietuvos valstybės paramos apimtį su kitomis ES šalimis buvo atsižvelgta į valstybės pagalbos dalį nuo šalies BVP. Pastebėta, kad nacionalinės valstybės pagalbos atžvilgiu Lietuva yra 23 iš 28 ES narių, o *de minimis* paramos – 8–10 iš 28 valstybių, o tai parodo, kad nereikšmingos pagalbos apimtys Lietuvoje yra didelės, lyginant su kitomis narėmis. Dideli valstybės paramos mastai šalyje atspindi poreikį remti verslo įmones ar atskirus sektorius tam, kad būtų išspręstos šalies ekonominės – socialinės problemos.

3. Remiantis įvairių mokslininkų atliktais tyrimais apie valstybės pagalbos poveikį ES šalyse, galima teigti, kad valstybės paramos įtaka ekonominiams rodikliams yra vertinama skirtingai. Tyrimai, kuriuose analizuojama nacionalinė valstybės pagalba, t.y. horizontalioji, sektorinė ir regioninė, atskleidžia, kad ši parama lemia eksporto, produktyvumo ir konkurencingumo augimą ir yra vertinama teigiamai ekonomikos vystymosi atžvilgiu. Tačiau tyrimai, kuriuose analizuojama ES regioninė parama, parodė, kad tam tikrais atvejais valstybės pagalba nėra efektyvi priemonė išspręsti valstybės ekonomines – socialines problemas ir nelemia produktyvumo augimo.

4. Vertinant 2000–2014 m. teikiamą valstybės pagalbą ir *de minimis* paramą Lietuvoje, galima pastebėti, kad šių paramos rūšių finansavimo lėšų kitimo tendencijos yra panašios. Tiek nereikšmingos, tiek valstybės pagalbos apimtys nuo 2005 iki 2008 m. smarkiai išaugo, o tam įtakos turėjo Lietuvos įstojimas į ES. 2009 ir 2010 m. paramos teikimo mastai sumažėjo, o tai lėmė ekonominis nuosmukis, tačiau 2011 m. paramos teikimo apimtys išaugo ir 2014 m. kito nesmarkiai. Tokį pokytį paskatino naujos ES verslo rėmimo programos ir finansavimo poreikis ūkio subjektams. Atsižvelgiant į nereikšmingos paramos vaidmenį nacionalinės valstybės pagalbos kontekste, galima daryti išvadą, kad minimalios pagalbos vaidmuo kasmet vis auga ir 2012 m. ši

pagalbos rūšis sudarė 48,47 proc. nacionalinės pagalbos, o tai atspindi *de minimis* paramos teikimo reikšmę Lietuvoje.

5. Įvertinus ryšį tarp *de minimis* paramos priemonėms skirtą finansavimo ir Lietuvos ekonominių rodiklių, galima teigti, kad įmonių apyvartumui, užimtumui skatinti ir darbo našumui šalyje didinti skirtų priemonių tikslai pasiteisina. Tarp nereikšmingos pagalbos teikimo lėšų ir apyvartumo, užimtumo bei našumo rodiklių egzistuoja stiprus tiesioginis ryšys. Vadinasi, nors minimalios valstybės paramos teikimas yra laikomas nereikšmingu, tačiau ši pagalbos rūšis daro įtaką Lietuvos ekonominių rodiklių teigiamiems pokyčiams.

PASIŪLYMAI

1. Informaciją apie suteiktą *de minimis* paramą teikti ne tik paramos gavėjams ir teikėjams, bet ir kitiems suinteresuotiems asmenims, atskleidžiant paramos teikimo mastus, tačiau neįvardijant konkrečių verslo subjektų. Nereikšmingą paramą teikia valstybinio sektoriaus institucijos, tad ši informacija galėtų būtų išsamesnė ir detalesnė.

2. *De minimis* pagalbą išskirti kaip atskirą pagalbos rūšį neįtraukiant jos į bendrą valstybės pagalbos sumą. Dalis valstybinių institucijų, kurios teikia ir nacionalinę, ir nereikšmingą pagalbą, Konkurencijos tarybai pateikia nereikšmingos paramos duomenis, tačiau statistikoje registruoja bendrą šių pagalbų sumą, neišskiriant minimalios paramos. Dėl to yra sudėtinga įvertinti tų priemonių, kurias įgyvendina šios institucijos, efektyvumą ir poveikį šalies ekonominiams rodikliams.

SUMMARY

THE ROLE OF DE MINIMIS AID IN THE STATE AID OF LITHUANIA

Recently, the role of state intervention in market is very common. One of the most relevant ways to solve economic and social problems in country is to support local business. There are many different types and tools of the state aid and one of them is *de minimis* aid. According to European Commission this kind of aid does not impact the competition and does not distort the market.

The main purpose of this bachelor thesis is to compare the volume and aims of the state aid in Lithuania and other EU countries and emphasise the role of *de minimis* aid in Lithuania. The work consists of the content, introduction, 3 chapters, conclusions, recommendations, summary and bibliography. The first chapter points out the need of state intervention into economy, the main rules of competition policy in EU and describes different types of state aid. The second part compares the volume and aims of the state aid in EU and Lithuania. The third chapter analysis the relation between volume of *de minimis* aid and economic indicators of Lithuania: business turnover, employment and labour productivity.

In conclusion, the thesis states that despite of the fact that *de minimis* aid is granted with small amounts of aid, the tools of *de minimis* aid become more popular and affirmatively influence the economic indicators in Lithuania. That points out that in Lithuania exists the need of state aid to solve economic problems.

Keywords: *de minimis* aid, state aid, competition, state intervention.

LITERATŪROS ŠALTINIAI

1. 2000-2012 m. valstybės pagalbos ataskaitos. Prieiga per internetą http://www.kt.gov.lt/index.php?show=vp_ataskaitos (žiūrėta 2016 m. kovo 16 d.).
2. 2010-2015 m. užimtumo lygis Lietuvoje. Prieiga per internetą <http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=1722&status=A> (žiūrėta 2016 m. vasario 22 d.).
3. 2014-2020 m. Europos Sąjungos struktūrinių fondų investicijų veiksmų programos priemonės „Naujos galimybės LT“ aktualūs klausimai ir atsakymai. Prieiga per internetą [http://lvp.lt/upload/files/Naujos%20galimybes%20LT%20dokumentai%20\(Nr.%201\)/Da%C5%BEniausiai%20u%C5%BEduodami%20klausimai.pdf](http://lvp.lt/upload/files/Naujos%20galimybes%20LT%20dokumentai%20(Nr.%201)/Da%C5%BEniausiai%20u%C5%BEduodami%20klausimai.pdf) (žiūrėta 2016 m. vasario 20 d.).
4. Adamonienė, R., Trifonova, J. (2007). The State Support for Small and Medium Sized Companies: General and Practical Aspects of Lithuania. *Engineering Economics*, p. 16-21.
5. Aghion, P., Boulanger, J., Cohen, E. (2011). *Rethinking Industrial Policy*. Bruegel Policy Brief, No. 2011-04. Prieiga per internetą http://bruegel.org/wp-content/uploads/imported/publications/pb_2011-04_final.pdf (žiūrėta 2016 m. kovo 1 d.).
6. Aid by main objectives – % of GDP. Prieiga per internetą http://ec.europa.eu/eurostat/tgm_comp/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=comp_sa_02&plugin=1 (žiūrėta 2016 m. vasario 22 d.).
7. Aid by main objectives – million EUR. Prieiga per internetą http://ec.europa.eu/eurostat/tgm_comp/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=comp_sa_01&language=en (žiūrėta 2016 m. balandžio 11 d.).
8. Apie 2014-2020 m. ES fondų investicijas. Prieiga per internetą http://esinvesticijos.lt/lt/finansavimas/apie-2014-2020-es-fondu-investicijas#5_klausimas (žiūrėta 2016 m. vasario 27 d.).
9. Apyvarta (AB, UAB, VĮ, SĮ, individualios įmonės ir kt.) <http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=6002&status=A> (žiūrėta 2016 m. balandžio 12 d.).
10. Bendorienė, A., Bogušienė V., Dagytė, E. ir kt. (2004). *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Alma litera.
11. Bendra apžvalga. Prieiga per internetą http://kt.gov.lt/index.php?show=vp_apie (žiūrėta 2016 m. balandžio 9 d.).
12. Block-exempted aid - % of GDP. Prieiga per internetą http://ec.europa.eu/eurostat/tgm_comp/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=comp_bex_sa_02&plugin=1 (žiūrėta 2016 m. vasario 23 d.).
13. Bremmer, I. (2010). The end of the free market: who wins the war between states and corporations? *European view*, p. 249-252.
14. Bronzini, R., De Blasio, G. (2006). Evaluating the Impact of Investment Incentives: The Case of Italy's Law 488/1992. *Journal of Urban Economics*, Vol. 60, No. 2. Prieiga per internetą <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0094119006000258> (žiūrėta 2016 m. vasario 20 d.).
15. Commission regulation No. 1407/2013. Prieiga per internetą http://ec.europa.eu/competition/state_aid/legislation/de_minimis_regulation_en.pdf (žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.).
16. Commission regulation No. 69/2001. Prieiga per internetą <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32001R0069> (žiūrėta 2016 m. balandžio 6 d.).
17. Čičinskas, J. (2009). Lietuvos ūkis kelyje į rytdieną. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 343-346.

18. *Equity participation*. Prieiga per internetą <http://www.investopedia.com/terms/e/equity-participation.asp> (žiūrėta 2016 m. kovo 21 d.).
19. *ES parama užsienio parodų dalyvavimui – „Naujos galimybės Lt“*. Prieiga per internetą <http://europosparama.lt/parama-uzsienio-parodu-dalyvavimui-naujos-galimybes-lt/> (žiūrėta 2016 m. balandžio 10 d.).
20. ES struktūrinė parama 2007-2013 m. Prieiga per internetą ES struktūrinė parama 2007-2013 m. http://www.esparama.lt/barometras?program=VP2&intermediate_institution=%C5%AAM&program_priority=VP2-2&implementing_institution=LVA&measure=VP2-2.1-%C5%AAM-04-K&date_to= (žiūrėta 2016 m. vasario 10 d.).
21. *ES valstybės pagalbos politika – Bendrasis Bendrosios išimties reglamentas* (2008). Prieiga per internetą http://ec.europa.eu/competition/state_aid/legislation/gber_citizen_summary_sheet_lt.pdf (žiūrėta 2016 m. vasario 28 d.).
22. *EU Competition Policy: Key to a Fair Single Market* (2014). Prieiga per internetą <https://epthinktank.eu/2014/06/09/eu-competition-policy-key-to-a-fair-single-market/> (žiūrėta 2016 m. vasario 11 d.).
23. *Europos Komisija. Konkurencija*. (2014) Prieiga per internetą http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/lt/competition_lt.pdf (žiūrėta 2016 m. sausio 22 d.).
24. *Finansinė parama ES valstybėms narėms* (2016). Prieiga per internetą http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/lt/displayFtu.html?ftuId=FTU_4.2.3.html (žiūrėta 2016 m. balandžio 21 d.).
25. Ginevičius, R., Podvezko, V., Bruzge, Š. (2008). Evaluating the effect of state aid to business by multicriteria methods. *Journal of Business Economics and Management*, Vol. 9, p. 167-171.
26. Gražytė – Molienė, O. (2004). *Statistika I*. Vilnius: Vilniaus verslo kolegija.
27. Gual, J., Jodar-Rosell, S. (2006). *Vertical Industrial Policy in the European Union: An Empirical Analysis of the Effectiveness of State Aid*. La Caixa Economic Paper No. 1 Prieiga per internetą http://www.eib.org/attachments/efs/eibpapers/eibpapers_2006_v11_n02_en.pdf (žiūrėta 2016 m. kovo 6 d.).
28. Hölscher, J., Nulsch, N. Stephan, J. (2010). *State Aid in the Enlarged European Union: An Overview*. Prieiga per internetą <https://www.econstor.eu/dspace/bitstream/10419/45926/1/661573222.pdf> (žiūrėta 2016 m. vasario 15 d.).
29. Indriūnas, V. A., Siaurukas J. G. (2006). *Socialinis liberalizmas ir kitos politinės ideologijos*. Vilnius: Firidas.
30. Kasnauskienė, G. (2010). *Statistika verslo sprendimams*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
31. Klimašauskienė, D. (2007). Konkurencijos samprata ekonomikos teorijoje. *Ekonomika*, p. 109-123.
32. Kohlmann, N. (2012). How the European Union assists SMEs in their access to finance: measures and evaluation. *Europa-Kolleg Hamburg* No. 2/13, p. 9-13, 22-27. Prieiga per internetą https://europa-kolleg-hamburg.de/fileadmin/user_upload/documents/Study_Papers/SP_13_2_Kohlmann.pdf (žiūrėta 2016 m. kovo 11 d.).
33. Komisijos Reglamentas (EB) Nr. 1998/2006, dėl sutarties 87 ir 88 straipsnių taikymo de minimis pagalbai. Prieiga per internetą <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:379:0005:0010:lt:PDF> (žiūrėta 2016 m. vasario 23 d.).
34. Komisijos Reglamentas (EB) Nr. 875/2007, dėl sutarties 87 ir 88 straipsnių taikymo de minimis valstybės pagalbai žuvininkystės sektoriuje. Prieiga per internetą <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32007R0875&from=LT> (žiūrėta 2016 m. vasario 23 d.).
35. Komisijos Reglamentas Nr. 69/2001, dėl EB sutarties 87 ir 88 straipsnių taikymo de minimis pagalbai. Prieiga per internetą <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001R0069&from=EN> (žiūrėta 2016 m. vasario 22 d.).

36. Kundelis, E., Kubilius, R. (2011). Mokestinių nepriemokų atidėjimas – svarbus pinigų srauto valdymo įrankis. Prieiga per internetą <http://www.pwc.com/lt/lt/press-rm/articles/straipsnis-10-06-21.html> (žiūrėta 2016 m. balandžio 4 d.).
37. Lietuvos darbo birža. VUI projektai. Prieiga per internetą http://ldb.lt/Informacija/PaslaugosDarbdaviams/Puslapiai/vui_valstybes_parama.aspx (žiūrėta 2016 m. kovo 22 d.).
38. Lietuvos Respublikos Konkurencijos įstatymo pakeitimo įstatymas. Nr. XI-1937. Prieiga per internetą <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?a=421104&b=> (žiūrėta 2016 m. vasario 11 d.).
39. Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas. Nr. X-695. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=478633 (žiūrėta 2016 m. gegužės 4 d.).
40. Martin, S., Valbonesi P. (2000). State Aid in Context. *Regulatory Reform and Competitiveness in Europe: Horizontal issues*, p. 176-182.
41. Martišius, A., Kėdaitis, V. (2013). *Statistika. I dalis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
42. Nello, S. S. (2011). *The European Union: Economics, Policy and History*. 3rd edition, p. 360-375.
43. Petraškevičius, V. (2007). *Konkurencijos politika Europos Sąjungoje*. Vilnius: VGTU leidykla Technika.
44. Pilsudskytė, I., Kavaliauskas, T. (2010)002E Lietuvos užimtumo analizė 2007-2009 metais. Prieiga per internetą www.slk.lt/studentu-konferencijos/2011/.../27_Pilsudskytė_Kavaliauskas_SLK.doc (žiūrėta 2016 m. kovo 22 d.).
45. Ramanauskaitė, J. (2012). Nereikšmingos de minimis valstybės pagalbos verslui ir verslumo skatinimo fondo – de minimis pagalbos smulkiam ir vidutiniam verslui instrumento, teorinė analizė. Prieiga per internetą <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1984816/datastreams/MAIN/content> (žiūrėta 2016 m. gegužės 3 d.).
46. Real labour productivity per person employed-annual data. Prieiga per internetą <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tipsna70&language=en> (žiūrėta 2016 m. balandžio 12 d.).
47. *Report on the results of the Survey on the Access to Finance of Enterprises in the euro area – April to September 2015*, (2015). Prieiga per internetą <https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2015/html/pr151202.en.html> (žiūrėta 2016 m. vasario 15 d.).
48. Robbins, L., Weidenbaum, M. (2009). *The Great Depression*. New Brunswick, New Jersey: Transaction Publishers, p. 125-160.
49. Rodrik, D. (2008). *Normalizing Industrial Policy*. Working paper No. 3. Prieiga per internetą http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2010/11/26/000333038_20101126051723/Rendered/PDF/577030NWP0Box31UBLIC10gc1wp10031web.pdf (žiūrėta 2016 m. kovo 18 d.).
50. Rose, A. K., Wieladek T. (2012). *Too big to fail: some epirical evidence on the causes and consequences of public banking interventions in the United Kingdom*. Prieiga per internetą <http://www.bankofengland.co.uk/research/Documents/workingpapers/2012/wp460.pdf> (žiūrėta 2016 m. vasario 11 d.).
51. Simanavičienė, A., Užkurytė, L. (2009). *Pokyčiai darbo rinkoje ekonominio nuosmukio metu: Lietuvos atvejis*. Prieiga per internetą <http://sace.ktu.lt/index.php/Ekv/article/view/9495/4817> (žiūrėta 2016 m. kovo 12 d.).
52. Skocpol, T., Finegold, K. (1982). State Capacity and Economic Intervention in the Early New Deal. *Political Science Quarterly*, Vol. 97, No. 2, p. 255-278. Prieiga per internetą <https://www2.southeastern.edu/Academics/Faculty/jbell/skocpolnewdeal.pdf> (žiūrėta 2016 m. vasario 20 d.).
53. Smith, A. (2013) *Tautų turtas*. I tomas, trečia knyga. Vilnius: Margi raštai, p. 455-505.
54. Stanikūnas, R. (2009). *Konkurencijos politika: teorija ir praktika*. Vilnius: TEV.
55. Stanikūnas, R. (2009). Valdžios kišimasis į rinką ir jo poveikis konkurencijai. *Pinigų studijos*, p. 5-15.

56. Stöllinger, R., Holzner, M. (2013). *State Aid and Export Competitiveness in the EU*. The Vienna Institute for International Economic Studies. Prieiga per internetą <http://wiiw.ac.at/state-aid-and-export-competitiveness-in-the-eu-dlp-3092.pdf> (žiūrėta 2016 m. vasario 19 d.).
57. Tunalı, C. B., Fidrmuc, J. (2015). State Aid Policy in European Union. *Journal of Common Market Studies*, Vol. 53, p. 1143-1162.
58. Vainienė, R. (2005). *Ekonomikos terminų žodynas*. Vilnius: Tyto alba.
59. Valstybės pagalbos vadovas (2007). Prieiga per internetą http://kt.gov.lt/vp/vp_vadovas_2007-2013.pdf (žiūrėta 2016 m. balandžio 7 d.).
60. *Visuotinė lietuvių enciklopedija* (2006). T. X Khmerai-Krelle. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, p. 496-497.
61. Wren, C., Taylor, J. (1999). *Industrial Restructuring and Regional Policy*. Prieiga per internetą <https://ideas.repec.org/a/oup/oxecpp/v51y1999i3p487-516.html> (žiūrėta 2016 m. vasario 19 d.).
62. Zahariadis, N. (2013). Winners and Losers in EU State Aid Policy. *Journal of Industry, Competition and Trade*, p. 143-158.

PRIEDAI

1 priedas

Valstybės paramos lėšų pasiskirstymas ES šalyse ir Lietuvoje pagal paramos rūšį

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis „Eurostat“ duomenų bazės rodikliais⁴⁵ ir Konkurencijos tarybos valstybės pagalbos metinėmis ataskaitomis⁴⁶

Metai	ES šalyse			Lietuvoje		
	Horizontali parama, mln. EUR	Sektorinė parama, mln. EUR	Regioninė parama, mln. EUR	Horizontali parama, mln. EUR	Sektorinė parama, mln. EUR	Regioninė parama, mln. EUR
2000	29482,3	17641,5	11758,8	1,30	26,21	0
2001	33712,5	21388,6	10399,5	16,48	21,66	0,77
2002	41892,4	28966,0	12388,1	42,97	29,51	1,02
2003	34995,9	26716,5	10853,4	24,96	14,41	0,56
2004	37448,8	14560,7	10074,0	17,30	5,41	7,75
2005	36483,1	12529,8	10267,5	14,89	0	10,77
2006	38556,4	34805,2	11529,2	37,65	0	15,89
2007	35609,1	10919,1	10570,9	40,98	3,46	9,47
2008	38591,0	12433,5	13819,6	46,07	0,98	124,8
2009	42208,6	11511,1	17027,2	44,17	56,19	36,63
2010	40818,4	10324,1	14858,1	18,43	1,04	54,41
2011	40711,4	5545,3	13489,4	35,82	2,46	85,35
2012	41692,9	6152,6	12537,9	45,59	8,86	86,91
2013	41484,1	4829,9	13124,6	48,33	29,14	127,57
2014	74025,3	4058,3	15437,1	39,97	23,54	117,12
VISO	607712,2	222382,2	188135,3	474,91	222,87	679,05

⁴⁵ Aid by main objectives – million EUR. Prieiga per internetą

http://ec.europa.eu/eurostat/tgm_comp/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=comp_sa_01&language=en

⁴⁶ 2000-2012 m. valstybės pagalbos ataskaitos. Prieiga per internetą

http://www.kt.gov.lt/index.php?show=vp_ataskaitos

Valstybės paramos lėšų pasiskirstymas ES šalyse pagal teikimo priemones

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis „Eurostat“ duomenų bazės rodikliais⁴⁷

Metai	Subsidijos, dotacijos	Mokesčių lengvatos ir atidėjimai	Garantijos ir lengvatinės paskolos	Kapitalo injekcijos
2000	52782,1	15008,0	5284,7	2575,5
2001	57240,1	16162,3	5591,8	2849,9
2002	52498,8	22781,9	15102,4	725,2
2003	44195,0	30184,5	6070,9	979,7
2004	43873,9	26315,3	3003,6	835,3
2005	41031,8	25382,8	2112,4	634,3
2006	63464,2	28109,7	3113,0	164,8
2007	37531,0	27726,4	2650,6	206,7
2008	41282,8	30524,4	3765,3	346,3
2009	44072,2	30008,8	5273,5	1266,9
2010	40692,8	27981,7	4968,7	775,6
2011	37915,4	24357,4	4968,6	313,8
2012	37928,2	24188,4	4635,8	507,4
2013	36959,8	23860,4	4755,6	558,2
2014	63590,5	30167,1	4470,9	615,6
VISO	695058,6	382759,1	75767,8	13355,2
Vidurkis	46337,2	25517,3	5051,2	890,3

⁴⁷ Share of aid instruments – million EUR. Prieiga per internetą
http://ec.europa.eu/eurostat/tgm_comp/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=comp_ai_sa_01&plugin=1

2000–2014 m. valstybės pagalbos ir BVP santykis ES šalyse

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis „Eurostat“ duomenų bazės rodikliais⁴⁸

	Bendra valstybės pagalba/BVP	Pagalba pagal BBIR/BVP
Airija	0,41	0,06
Austrija	0,46	0,10
Belgija	0,38	0,09
Bulgarija	0,19	0,06
Čekija	1,20	0,27
Danija	0,79	0,05
Estija	0,19	0,06
Graikija	0,63	0,08
Ispanija	0,51	0,05
Italija	0,35	0,07
Jungtinė Karalystė	0,21	0,03
Kipras	1,12	0,09
Kroatija	0,35	0,09
Latvija	0,91	0,21
Lenkija	0,83	0,28
Lietuva	0,27	0,13
Liuksemburgas	0,19	0,10
Malta	2,20	0,20
Nyderlandai	0,26	0,01
Portugalija	1,10	0,06
Prancūzija	0,58	0,02
Rumunija	0,83	0,06
Slovakija	0,44	0,06
Slovėnija	0,74	0,32
Suomija	0,48	0,16
Švedija	0,67	0,13
Vengrija	1,21	0,39
Vokietija	0,71	0,13
ES (28) vidurkis	0,52	0,07

⁴⁸ Aid by main objectives - % of GDP. Prieiga per internetąhttp://ec.europa.eu/eurostat/tgm_comp/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=comp_sa_02&plugin=1

Block-exempted aid - % of GDP. Prieiga per internetą

http://ec.europa.eu/eurostat/tgm_comp/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=comp_bex_sa_02&plugin=1

Nacionalinės valstybės pagalbos ir *de minimis* paramos teikimo apimtys Lietuvoje 2000–2014 metais

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Konkurencijos tarybos vidiniais duomenimis ir valstybės pagalbos ataskaitomis⁴⁹

Metai	Nacionalinė valstybės pagalba, mln. EUR	<i>De minimis</i> parama, mln. EUR
2000	27,94	-
2001	39,73	-
2002	74,96	-
2003	40,67	-
2004	129,29	-
2005	119,16	1,90
2006	128,27	17,11
2007	177,29	23,69
2008	263,27	25,64
2009	220,75	102,68
2010	150,95	53,98
2011	210,00	60,55
2012	233,22	113,05
2013	205,04	83,90
2014	180,63	67,87

⁴⁹ 2000-2012 m. valstybės pagalbos ataskaitos. Prieiga per internetą
http://www.kt.gov.lt/index.php?show=vp_ataskaitos

„Naujos galimybės“ finansavimo lėšų ir smulkaus verslo apyvartumo rodiklių priklausomybės
skaičiavimai

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento ir ES fondų paramos panaudojimo
duomenimis⁵⁰

Metai	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Skirtas finansavimas, mln. EUR	5,02	17,57	19,92	23,94	30,7	38,46
SVV pardavimo pajamos, mln. EUR	29485,19	33227,99	40299,74	44631,34	47110,96	48254,79

Metai	Paramai skirtų lėšų suma, mln. EUR	Metai	SVV subjektų pardavimo pajamos, mln. EUR	$(x - \bar{x})$	$(y - \bar{y})$	$(x - \bar{x})(y - \bar{y})$
2009	5,02	2010	33227,99	-14,41	-9476,97	136563,20
2010	17,57	2011	40299,74	-1,86	-2405,22	4473,72
2011	19,92	2012	44631,34	0,49	1926,38	943,92
2012	23,94	2013	47110,96	4,51	4406,00	19871,04
2013	30,7	2014	48254,79	11,27	5549,83	62546,54
$\bar{x}$						19,43
$\bar{y}$						42704,96
$\sum (x - \bar{x})(y - \bar{y})$						224398,42
$\sqrt{\sum (x - \bar{x})^2}$						18,94
$\sqrt{\sum (y - \bar{y})^2}$						12227,94
Koreliacijos koeficientas r						0,969
$b_1 = \frac{\sum (x - \bar{x})(y - \bar{y})}{\sum (x - \bar{x})^2}$						625,59
$b_0 = \bar{y} - b_1 \bar{x}$						30549,75
Tiesinės regresijos lygtis						y=30549,75 + 625,59x

⁵⁰ ES struktūrinė parama 2007-2013 m.

http://www.esparama.lt/barometras?program=VP2&intermediate_institution=%C5%AAM&program_priority=VP2-2&implementing_institution=LVA&measure=VP2-2.1-%C5%AAM-04-K&date_to=
Apyvarta (AB, UAB, VĮ, SĮ, individualios įmonės ir kt.) <http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=6002&status=A>

Metai	$y_i - \bar{y}_i$	$ y_i - \bar{y}_i $	$\frac{ y_i - \bar{y}_i }{y_i}$	$\frac{ y_i - \bar{y}_i }{\bar{y}_i}$
2009	-9476,97	9476,97	0,29	0,22
2010	-2405,22	2405,22	0,06	0,06
2011	1926,38	1926,38	0,04	0,05
2012	4406,00	4406,00	0,09	0,10
2013	5549,83	5549,83	0,12	0,13
SUMA			0,602	0,556
$\mu_{\text{aproximājos}}$			11,13	
MAPE			12,03	

VUI projektams skirtos paramos sumos ir užimtumo lygio Lietuvoje priklausomybės skaičiavimai

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Darbo biržos ir Statistikos departamento duomenimis⁵¹

Metai	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Paramos dydis, mln. EUR	0,87	1,82	2,66	4,58	3,07	3,70
Užimtumo lygis, procentais	46,7	48,6	50	51,2	52,6	53,8

Metai	Paramai skirtų lėšų suma, mln. EUR	Metai	Užimtumo lygis, procentais	$(x - \bar{x})$	$(y - \bar{y})$	$(x - \bar{x})(y - \bar{y})$
2010	0,87	2011	48,6	-1,73	-2,64	4,57
2011	1,82	2012	50,0	-0,78	-1,24	0,97
2012	2,66	2013	51,2	0,06	-0,04	0
2013	4,58	2014	52,6	1,98	1,36	2,69
2014	3,07	2015	53,8	0,47	2,56	1,20
$\bar{x}$			2,60			
$\bar{y}$			51,24			
$\sum (x - \bar{x})(y - \bar{y})$			9,43			
$\sqrt{\sum (x - \bar{x})^2}$			2,78			
$\sqrt{\sum (y - \bar{y})^2}$			4,11			
Koreliacijos koeficientas r			0,824			
$b_1 = \frac{\sum (x - \bar{x})(y - \bar{y})}{\sum (x - \bar{x})^2}$			3,39			
$b_0 = \bar{y} - b_1 \bar{x}$			42,43			
Tiesinės regresijos lygtis			y=42,43 + 3.39x			

⁵¹ 2010-2015 m. užimtumo lygis Lietuvoje. Prieiga per internetą <http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=1722&status=A>

Lietuvos darbo birža. VUI projektai. Prieiga per internetą http://ldb.lt/Informacija/PaslaugosDarbdaviams/Puslapiai/vui_valstybes_parama.aspx

Metai	$y_i - \bar{y}_i$	$ y_i - \bar{y}_i $	$\frac{ y_i - \bar{y}_i }{y_i}$	$\frac{ y_i - \bar{y}_i }{\bar{y}_i}$
2010	-2,64	2,64	0,054	0,052
2011	-1,24	1,24	0,025	0,024
2012	-0,04	0,04	0,001	0,001
2013	1,36	1,36	0,026	0,027
2014	2,56	2,56	0,048	0,050
SUMA			0,153	0,153
$\mu_{\text{aproximacijos}}$			3,06	
MAPE			3,06	

Žmogiškiems ištekliams skirtos finansavimo sumos ir darbo našumo Lietuvoje priklausomybės
skaičiavimai

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis „Eurostat“ ir ESF, ERSF vidiniais duomenimis⁵²

Metai	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Skirta finansavimo suma, mln. EUR	1,23	6,76	7,44	8,26	5,21	17,02
Darbo našumas, proc.	100	105,5	107,7	110	111,1	111,5

Metai	Paramai skirtų lėšų suma, mln. EUR	Darbo našumas, procentais	$(x - \bar{x})$	$(y - \bar{y})$	$(x - \bar{x})(y - \bar{y})$
2010	1,23	100,0	-6,42	-3,56	49,03
2011	6,76	105,5	-0,89	-1,76	1,91
2012	7,44	107,7	-0,21	-0,06	-0,01
2013	8,26	110,0	0,61	1,94	1,44
2014	5,21	111,1	-2,44	3,44	-8,47
2015	17,02	111,5	9,37	3,87	36,22
$\bar{x}$					7,65
$\bar{y}$					107,63
$\sum (x - \bar{x})(y - \bar{y})$					80,11
$\sqrt{\sum (x - \bar{x})^2}$					11,67
$\sqrt{\sum (y - \bar{y})^2}$					9,77
Koreliacijos koeficientas r					0,703
$b_1 = \frac{\sum (x - \bar{x})(y - \bar{y})}{\sum (x - \bar{x})^2}$					0,59
$b_0 = \bar{y} - b_1 \bar{x}$					103,13
Tiesinės regresijos lygtis					y=103,13 + 0,59x

⁵² Real labour productivity per person employed-annual data. Prieiga per internetą
<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tipsna70&language=en>

Metai	$y_i - \bar{y}_i$	$ y_i - \bar{y}_i $	$\frac{ y_i - \bar{y}_i }{y_i}$	$\frac{ y_i - \bar{y}_i }{\bar{y}_i}$
2010	-7,63	7,63	0,076	0,071
2011	-2,13	2,13	0,020	0,020
2012	0,07	0,07	0,001	0,001
2013	2,37	2,37	0,022	0,022
2014	3,47	3,47	0,031	0,032
2015	3,87	3,87	0,035	0,036
SUMA			0,185	0,181
$\mu_{\text{aproximačios}}$			3,03	
MAPE			3,08	